

REFLEXUL MEȘTEȘUGURILOR ȘI AL NEGOTULUI ÎN FOLCLOR ȘI ÎN ETNOGRAFIE LA ROMÂNI*

Noțiuni preliminare

Petru CARAMAN

Este un adevăr evident astăzi că progresul omenirii – mai înainte de orice – e condiționat pe de o parte de progresul tehnic, iar pe de alta de cel al negoțului. În principiu, se poate spune că omul s-a detașat distinct de regnul zoologic din momentul când a născocit prima unealtă, care i-a servit la îmbunătățirea vieții sale. Aspra nevoie l-a constrâns – în variatele împrejurări de așezare geografică și de climă, în care a fost pus – să se gândească la aflarea de mijloace, care să-l ajute la dobândirea celor necesare pentru trai, sporind recolta acestora și perfecționându-și lucrul mâinii. Dar în stadiul când omul primitiv, secondat de asemenea mijloace auxiliare, a ajuns să cumuleze într-un grad neobișnuit bunuri materiale – cum ar fi, de exemplu, fructele

* Studiul pe care îl încredințăm acum tiparului a fost redactat pe la mijlocul deceniului al șaselea al veacului trecut. După cum se poate constata, nu este însoțit de un riguros aparat critic, așa cum proceda autorul atunci când aborda o temă științifică. Este un indiciu clar că această lucrare – care are mai mult aspect de conferință – a fost scrisă în condiții speciale.

Textul datează din perioada când profesorul Caraman era angajat „în acord” la *Institutul de Istorie și Filologie* al Academiei Române, Filiala Iași (1954-1956). Pentru o retribuție derizorie, el trebuia să alcătuiască, în doi ani, o amplă lucrare asupra meșteșugurilor, transportului și negoțului la români, din perspectiva culturii populare.

După ce și-a încheiat documentarea, a înștiințat conducerea institutului că *proiectul* său se va finaliza prin publicarea mai multor volume de proporții apreciabile. Înainte însă de a începe redactarea primului volum, i s-a desfăcut contractul de muncă, fiind îndepărtat din așezământul academic.

Peste ani a continuat cercetarea pe cont propriu, redactând doar partea introductivă a îndrăznețului său *proiect*: o excepțională lucrare, *unică* în literatura noastră de specialitate, intitulată *Prolegomene etnografice și tehnogenetice la studiul meșteșugurilor în România*. (Vezi Petru Caraman, *Studii de etnografie și folclor*, Iași, Editura Junimea, 1997).

Ion H. Ciubotaru

sălbatică din care reușea a strânge mari cantități cu ajutorul coșurilor împletite din nuiele, sau cum ar fi peștele, a cărui prindere îi era înlesnită pe o scară mai întinsă de anumite unelte speciale, sau cum ar fi vânatul de fiare ori de păsări, favorizat de unele arme abile – atunci, el a trebuit să-și dea seama că aceste bunuri depășeau nevoile sale și alor săi. Desigur, o parte din ceea ce-i prisosea va fi fost păstrat, din spirit de prevedere, pentru mai târziu spre a preîntâmpina eventuale perioade de lipsă. E ceva care ține de instinct, dat fiind că astfel de acte se pot observa și la animale de diferite specii; cu atât mai mult au trebuit ele să-l caracterizeze pe om încă din cele mai primitive etape ale evoluției lui. Mijloacele potrivite pentru o bună conservare a produselor neutilizate imediat le va fi învățat el, cu timpul, tot la școala implacabilei necesități și a experienței. Totuși, plusurile puteau adesea depăși cu mult și exigențele unor asemenea manifestări ale prudenței. Dar, în același timp, omul primitiv era animat de anumite dorințe după obiecte pe care singur nu și le putea procura sau va fi simțit chiar unele arzătoare lipsuri, pe care el însuși nu avea cum să și le acopere. Vor fi existat însă alți semeni ai săi – mai apropiați sau mai depărtați în spațiu – care posedau într-o măsură abundentă tocmai ceea ce-i lipsea lui, în timp ce lor le erau necesare altele. Astfel, ideea schimbului prisosurilor unora cu ale celorlalți n-a întârziat de a se prezenta minții celor mai vechi dintre oamenii preistorici. Aici e începutul negoțului. Dar, cu trecerea vremii, procesul de schimb nu s-a limitat la această finalitate inițială de a satisface nevoi din cele mai elementare. A apărut, în mod natural și încă foarte de timpuriu, dorul de câștig – de-o parte ca și de alta. Acesta a și fost marele stimul care l-a determinat pe om să producă mult, din ce în ce mai mult. Pentru atingerea unui astfel de scop însă, el a trebuit să aibă mintea mereu trează la desăvârșirea instrumentelor de lucru sau la născocirea altora cu totul noi, superioare celor de până atunci. Iar producția tot mai crescândă se cerea desfăcută în același ritm și în condiții avantajoase, cu câștiguri tot mai mari. Și, pentru aceasta, s-a simțit nevoia ca anumiți oameni să se ocupe de preferință cu asemenea treburi. Astfel, iată că negoțul, ca și munca de producție, devine de la un timp scop în sine, care avea trebuință de slujitori proprii. De aici înainte, cei ce produc nu mai sunt totdeauna și cei ce desfac bunurile produse; iar cei care le pun în circulație, foarte adesea, nu mai au timp să se ocupe de altceva decât de aceasta. Iau naștere deci două categorii de oameni în una și aceeași comunitate. La origine, nu e vorba aici de clase și de conflict de clase, ci de categorii care se completează

una pe alta și care urmăresc, deși nu în chip cu totul conștient, un scop comun: bunăstarea omului. Măcar că între aceste două categorii a existat o continuă emulație – căci una fiind consecința celeilalte, ele se însuflețesc reciproc – ele par a nu se fi dușmănit chiar dintru început. Raportul lor real definindu-se prin cea mai strânsă interdependență, armonia perfectă între ele era semnul sigur al unei stări normale și prospere în societatea primitivă. Puntea de legătură între cele două genuri de activitate umană și totodată factorul esențial care le ajută pe amândouă, – asigurându-le nu numai existența, ci și perfecționarea – le-au constituit întotdeauna mijloacele de transport. Fără acestea, o evoluție – în ascensiune neîntreruptă, pe linia prosperității – nu poate fi imaginată la nici una din menționatele activități. Vom desprinde dar succesiv aceste trei obiective din complexul din care se află împletite ca într-un tot organic, spre a le examina pe fiecare din ele în parte.

Meșteșugurile. Considerații generale

Aruncând retrospectiv o privire de ansamblu asupra trecutului umanității, următoarea constatare interesantă se impune atenției noastre în ce privește mijloacele auxiliare ale omului la munca depusă de el spre a-și întreține viața:

Cu cât coborâm mai jos pe scara evoluției, remarcăm că omul era cu atât mai nevoit să-și confecționeze singur toate uneltele trebuitoare pentru lucrul său. Această situație – deși în forme mult atenuate – se continuă până azi chiar și în țări din cele mai civilizate, dacă avem în vedere lumea rustică. În consecință orice țăran din România sau de aiurea este în mod necesar un „πολύτεχνος”. Dimpotrivă, cu cât urcăm mai sus pe scara evoluției omului, cu atât mai mult tehnica tinde a se diversifica până la virtuozitate. Astfel, azi, asistăm la o culminație a acestei diversificări. Așadar, ruralul de pretutindeni – care, în lumea civilizată, este continuatorul a variate tradiții de viață primitivă – se caracterizează în primul rând prin aceea că el cumulează nu o dată în una și aceeași persoană, practicile mai multor meșteșuguri executate de obicei în mod rudimentar. Acesta e simptomul cel mai tipic al primitivismului unei societăți. Spre a-l califica just, l-am putea numi *enciclopedismul tehnic*. În opoziție cu el, stă aspectul modern al tehnicității, care are drept caracteristică dominantă *specializarea* în sensul cel mai larg imaginabil. Între acești doi poli contrastanți, s-a dezvoltat viața omului din cele mai vechi timpuri – de când ea a lăsat vestigii – până astăzi. Existența umană, de-a

lungul secolelor și mileniilor, nu este în fond altceva decât o îndârjită strădanie de a ieși din faza enciclopedismului tehnic. Și avem dovezi incontestabile încă din epoci preistorice că omul a izbutit adesea, în mod cu totul parțial – evident – să iasă din ea. Dar, dacă ne raportăm la ruralii din Europa și la numeroase popoare exotice din celelalte continente, remarcăm că ei continuă a trăi, într-o măsură mai mare sau mai mică, împrejurările caracteristice acestei faze până în zilele noastre. În adevăr, procesul de detașare din enciclopedism, deși are o mare vechime, el s-a produs totuși foarte lent, aproape imperceptibil la început. Numai târziu de tot – cu înflorirea a o serie de nuclee de civilizație superioară, care au radiat binefacerile lor în diferite părți ale lumii – acest proces s-a accelerat atingând în ultimul timp un ritm, care nici n-a putut fi bănuț vreodată în trecut. Trebuie să relatăm însă că formele inițiale de detașare – atestate de preistorie și chiar de istorie – sunt pentru ochiul contemporanilor noștri, din lumea orașelor în special, tot aspecte de enciclopedism tehnic. Numai comparate cu ceea ce a fost înaintea lor, ele pot fi privite drept manifestări de tipul specializării. Și desigur, multe din aspectele tehnice care ne apar nouă astăzi ca o expresie superlativă a specializării, vor putea fi în ochii viitorimii de-abia niște rudimente bine intenționate ale efortului de evadare din enciclopedismul primitiv.

Pentru a ne da seama de modul cum a evoluat la noi tehnica, în diversele ramuri ale ei, nu avem decât să examinăm felul cum trăiește țăranul român. Viața sa constituie, fără îndoială, tabloul cel mai elocvent de supraviețuire, unde se întâlnesc elemente din preistorie, din istorie și din actualitate, într-un amalgam bizar, iar adesea de-a dreptul paradoxal. Trăitori într-un climat din cele mai fericite – în afara rigorilor excesive ale căldurii sau ale frigului – și într-o zonă geografică foarte fertilă și de o mare varietate a florei ca și a faunei, românii au avut din cel mai îndepărtat trecut posibilitatea de a exercita aproape toate felurile de ocupații pentru întreținerea existenței lor. În adevăr, referindu-ne la cele patru îndeletniciri care au constituit din timpuri străvechi principalele resurse de trai ale omului, în cele mai diferite medii antropogeografice – *vânătoarea*, *pesceuitul*, *păstoritul* și *agricultura* – observăm că ele au fost și sunt încă toate practicate de către români. Aceste îndeletniciri cu caracter vital – pe care tocmai de aceea le vom numi ocupații cardinale – au fiecare, firește, o tehnică aparte specifică lor. Tehnica lor însă, în ciuda primitivității ei, ne apare neobișnuit de complicată, întrucât fiecare din ele este de fapt un

conglomerat tehnic însumând o serie întreagă de ramuri tehnice din care vor lua naștere în decursul vremii felurite meserii, ce vor deveni profesii independente de-abia la un moment evolutiv înaintat. Astfel, când zicem „pescar”, am avea o imagine cu totul falsă a acestui profesionist dacă ni l-am reprezenta ca pe un „μὀνότεχνος”, a cărui activitate s-ar reduce exclusiv la prinderea peștelui, adică la aruncarea plasei ori la plasarea diferitelor curse în apele râului, ale bălții sau ale mării. În această complexă îndeletnicire, prinderea peștelui constituie doar un moment tehnic, care de altfel e departe de a fi ultimul. Și cu drept cuvânt, căci pescarul este totodată și meșterul care fabrică numeroasele și feluritele instrumente necesare la pescuit, care variază după soiurile de pești, după loc și natura apei, precum și după anotimp. Apoi, orice pescar e în mod implicit un abil barcagiu și chiar un constructor de bărci foarte adesea. De asemenea, el e de o rară competență în anatomia peștelui, care se cere curățat cu cea mai mare grijă. În fine, pescarul cunoaște practic o serie de metode care asigură conservarea pe timp îndelungat a diferitelor specii de pești, prin operații ca săratul, afumatul, marinatul. La fel e cazul și cu celelalte ocupații cardinale. Așa, păstoritul, în afară de cunoașterea industriei cașului în toate detaliile ei, în afară de o bună orientare în spațiul și în flora anumitor regiuni, precum și în afară de orientarea sigură în climă și în vreme – de care depinde pășunatul turmei în condiții optime și succesul profesiei – cere de asemenea confecționarea celor mai variate ustensile necesare ocupației de cioban; cere apoi pricepere la construirea sălașelor sezoniere, unde este fixată stâna; cere cunoștințe și practică în domeniul medicinei veterinare. De aici, se vede clar că în fiecare din profesiile cardinale mijesc în germen, încă din adâncul preistoriei – la români, ca și la alte popoare – numeroase îndeletniciri de tipul special. Ocupațiile cardinale sunt marile surse generatoare de meserii. În adevăr, geneza variatelor meșteșuguri actuale dintre cele mai specializate este explicabilă numai în baza unui proces îndelungat de diferențiere a vreuniei din profesiile cardinale. Pentru ilustrarea acestui proces, putem lua ca exemplu și agricultura, care le întrece cu mult prin caracterul ei tehnico-cumular pe toate celelalte. Astfel, ca să ne oprim numai la câteva derivate ale sale, vom aminti că ea este substratul tehnic din care au luat naștere morăritul, meșteșugul pităriei, pomicultura, horticultura, viticultura, rachieritul etc. Și acum, trecând pe terenul concret al faptelor, vom relata că a fost o vreme când omul nu a cunoscut morile, de care se servesc colectivitățile umane ale

satelor și orașelor; ci măcinatul cerealelor constituia o muncă gospodărească circumscrisă fiecărei familii de plugari. Ea era realizată cu ajutorul unei mici moriște, alcătuită din două pietre rotunde în formă de discuri suprapuse, dintre care cea cu diametrul mai mare servea de bază și era fixă; iar cea mobilă, de deasupra, era învârtită cu ajutorul unei bare de lemn, înfiptă – în poziție puțin oblică – într-o margine a sa. Morișca era mișcată cu mâna, de unde și numele ei de râșniță < sl. рѣшница. În chipul acesta, țăranul plugar, care-și producea el însuși grânelor, tot el le și măcina în cadrul gospodăriei sale. Dar a trebuit să se simtă foarte de timpuriu nevoia morilor mari, care să poată satisface într-un timp scurt o populație numeroasă. Atunci, principiul instrumentului casnic miniatural mai sus prezentat a servit de bază pentru crearea morilor de apă și de vânt, la care omul a născocit în plus procedeele ce trebuiau adaptate spre a capta forțele naturii ca sursă de energie motrice în locul mâinilor sale. Și totuși, câtă depărtare de la râșniță până la moară – de la mamă la fiică! Și câtă depărtare de la moara de apă ori de vânt până la moara de foc și apoi până la tipul morii-fabrici, mișcate de motoare cu benzină sau electrice! Zicătoarea românească cu sens figurat „a trimite pe cineva de la moară la râșniță” relevă tocmai această deosebire remarcabilă dintre cele două instrumente – expresie ale aceluiași principiu și ale aceleiași finalități – măsurând distanța, în progresul tehnic de la unul până la celălalt. Țăranul român n-a renunțat niciodată la râșniță, măcar că morile sunt o apariție tehnică ce precede cu mult epoca formării noastre etnice. În împrejurările istorice dure pe care a fost constrâns a le străbate – ca o fatalitate a așezării sale geografice – râșnița îi conferea un caracter de independență economică și de securitate vitală; căci ori de câte ori, sub presiunea diferitelor invazii, era nevoit să-și părăsească gospodăria și satul – luând calea munților și a codrilor nepătrunși, spre a se ascunde acolo până trecea furtuna – țăranul nostru nu uita niciodată să-și pună în car și râșnița alături cu proviziile de hrană. Astăzi, continuând încă a figura în inventarul gospodăriilor rurale de la noi și continuând a măcina, râșnița îndeplinește întrucâtva alte funcții domestice decât cele de la origine. Dar ea nu este mai puțin un prețios document tehnic, de preistorică vechime, care se obținează de a întârzia printre noi. Ivirea morii pe lume marchează momentul separării unei industrii specific agrare în începuturile ei de gospodăria țărănească strict individuală, Totodată, moara fiind un instrument de ample proporții, își cerea slujitorul ei special, care să aibă permanent

misiunea de a o pune în funcție, de a o supraveghea și îngriji. Așa a apărut morarul ca tehnician profesionist și morăritul ca o tehnică ce nu mai avea nimic comun cu tehnica agricolă, adică cu profesia cardinală care i-a dat naștere. La fel se poate explica apariția pităriei – a fabricării pâinii – care, la obârșie, este tot una din seria de munci tehnice gospodărești ale agriculturii, deserving interese vitale în cadrul familial. Dar, sub imperiul necesității de a hrăni cu pâine colectivități mari din centrele orașenești, această muncă s-a desprins din complexul agricol pentru a deveni și ea o profesie cu totul distinctă, măcar că în același timp ea își continuă mai departe existența și ca o muncă domestică în cadrul vieții agricole. Dacă urmărim același proces la o profesie cardinală cu origini din cele mai primitive, cum este vânătoarea, vom remarca și aici că ea este substratul tehnic din care – sub impulsul exigențelor populației numeroase a orașelor – se conturează treptat ocupații tehnice speciale ca: măcelăria, tăbăcăria, cojocăria. Evident, cu timpul, multe din meșteșugurile diferențiate din profesiile cardinale ajung nu numai îndeletniciri complet de sine stătătoare, dar au devenit ele însele generatoare de noi meserii. Așa, de exemplu, referindu-ne la unele din cele mai sus menționate, remarcăm că din meșteșugul pităriei s-au detașat, la orașe, profesiile de plăcintar și de cofetar; iar din meseria de cojocar, cea de blănar și cea de căciular etc. Procesul de diferențiere tehnică manifestă deci tendința de a se multiplica la infinit. Asistăm azi la un apogeu al lui, care e în adevăr uluitor, dar care totuși este pe punctul de a fi mereu depășit de la un moment la altul. Acest important proces s-a produs și în mediul rural însuși din cele mai vechi timpuri; ba, el a apărut din ce în ce mai manifest și într-un ritm din ce în ce mai viu cu cât ne apropiem de epoca modernă. Dar cel mai propice îi este mediul urban. Aici, s-a arătat el foarte activ: marile aglomerații de oameni – care sunt orașele și târgurile, cu multiplele lor cerințe, dar și cu însemnatele lor resurse materiale și cu debușeurile sigure de desfacere imediată ce ofereau – au fost, în toate țările, centre unde au luat naștere și au înflorit meșteșugurile cele mai diferite, chiar și dintre acelea care nu-i serveau deloc pe orașeni în mod direct. Însă, firește, urbanismul n-a favorizat cultivarea febrilă a meseriilor și implicit procesul de diferențiere tehnică numai pentru orașele înseși, ci au fost influențate de asemenea satele din raza lor, dând și acolo un imbold puternic procesului în chestiune. Totuși, deosebirea dintre orașe și sate a fost totdeauna uimitor de mare în ce privește evoluția tehnică. De aceea, trebuie să

distingem două tipuri, care se conturează precis în domeniul tehnicii: *tipul rural* și *tipul urban*. Desigur, la origine, tipul rural ne apare ca părintele celui urban; dar acesta din urmă, odată consolidat, ia un avânt așa de mare încât ajunge uneori de nerecunoscut în comparație cu tipul primitiv care i-a dat naștere. Și nici nu se putea altfel. Privit în cadrul social specific lui, e lesne de înțeles de ce tipul rural a avut perspective foarte limitate. Circumscriș unei comunități restrânse și puțin exigente, pe care o deservea, el se ridică cel mult până la o mică grupare tehnică de modest atelier. Dimpotrivă, perspectivele tipului urban sunt neasemănat mai largi, atât în ce privește diferențierea tehnică, cât și în ce privește perfecționarea fiecărei meserii în parte, datorită unei acerbe și continui emulații între meșterii de aceeași specialitate. Pe de altă parte, sub aspectul economic și social, el are posibilități remarcabile, prin cultivarea de relații întinse și prin dezvoltarea de asociații tehnice de impresionantă proporție adesea, cum sunt marile ateliere cu personal numeros, iar mai târziu fabricile și uzinele. De asemenea, în scopul apărării intereselor profesionale, tipul urban își organizează – din membri ai aceleiași ramuri tehnice sau, adesea, asociindu-se și membri din ramuri diferite – un fel de corporații care se conduc după regulamentele lor proprii și care sunt recunoscute de legile țării. Aceste corporații ale trecutului dispărând, le vor lua locul – în perioada contemporană – sindicatele, care, deși în fond sunt expresia aceluiași principiu corporatist, le depășesc totuși prin adoptarea unor idealuri de un liberalism mai larg și mai generos. În sânul grupărilor de tipul atelierului, aflai în trecut adevărate școli tehnice unde domnea o ierarhie foarte distinctă și respectată cu strictețe: *ucenicul* sau *ciracul* era elevul venit la învățătură pe câțiva ani cu resemnarea de a îndura toate rigorile unei discipline implacabile; *calfa* era proaspătul absolvent, care își începea viața de practicant și care era de asemenea utilizat la instruirea ucenicilor; *meșterul* era stăpânul autocrat și instanța didactică supremă, care dirija totul fără drept de apel din partea subalternilor săi. Între aceștia, existau și grade intermediare ca: ajutor de meșter, ajutor de calfă etc.

Examinând terminologia din cadrul vechilor noastre grupări tehnice, precum și pe cea referitoare la organizațiile corporatiste, remarcăm un complex de influențe străine și anume: *turcească* – cirac < „čyràq” [*čyràgh*] چراق , calfă (cu derivatul rom. călfie) < „qalfâ” قالفہ , isnaf < „esnâf” اصناف , rufet (cu derivatul rom. rufetaș) < حرفت ; *slavă* – ucenic (cu derivatul rom. ucenicie)

< оученикъ, breaslă (cu deriv. rom. breslaş < брѣтство, staroste (de breaslă, de isnaŃ ori de rufet) cu deriv. rom. stărostie < староста; *ungurească* – meșter < „mester” și meșteșug < „mesterség”; germană – maistru (și dialectal: maister, maistăr, maistor) < „Meister”; iar târziu de tot, chiar franceză, prin denumirea de „patron” atribuită meșterului șef. E probabil ca termenii aceștia, care oglindesc atâtea înrăuriri străine asupra tehnicii noastre, în diferite momente ale evoluției ei, au scos din uz anumiți termeni autohtoni echivalenți ce vor fi existat la noi înainte de influențele respective. Dar credem în afară de îndoială că unii din termenii de origine străină citați sunt totuși mărturie că, o dată cu ei, au pătruns în tehnica noastră și stări de lucruri cu totul noi, necunoscute până atunci.

Repertoriul meșteșugurilor la români

Repertoriul meșteșugurilor cunoscute de români este în adevăr impresionant prin bogăția și varietatea lui. Independent de apartenența lor la tipul rural sau urban, vom căuta să le trecem în revistă, enumerându-le numai, fără să avem însă nicidecum pretenția de a le epuiza. Dar, pentru o mai bună orientare, este nevoie să încercăm în prealabil o clasificare a lor. Astfel, vom distinge mai întâi două categorii: I. meserii practicate de români; II. meserii practicate, la noi, de străini.

Prima categorie prezintă și ea două grupe distincte:

a) meserii de preferință bărbătești; b) meserii prin excelență femeiești.

Iată acum un repertoriu cu totul aproximativ al categoriei I gr. a:

1. Plugăria.
2. Vieritul sau profesia de podgorean.
3. Pomicultura (de ex. ocupația de prunar).
4. Rachieritul sau meșteșugul de velnițar ori povarnagiu.
5. Albinăritul sau ocupația de prisăcar.
6. Morăritul, la moara de apă sau de vânt.
7. Profesia de tăietor de lemne sau de dărvar, cum i se mai zicea în trecut.
8. Tăiatul scândurilor la joagăre mișcate de apă.
9. Profesia de „lemnar”, diferențiată în o serie de specialități tehnice ca: dulgheria, tâmplăria, stoleria și meseria specific urbană de „sicrier”.
10. Dogăria sau butnăria cu ramura specială de „ciubărar”.
11. Șindrilăria.
12. Rotăria.
13. Profesia de „careaș”.
14. Vânătoarea.
15. Măcelăria sau căsăpia.
16. Tăbăcăria.
17. Opincăria.
18. Ciobotăria sau cizmăria cu specialitatea de „papugiu” ori pantofar.
19. Curelăria cu profesia specială de „hămurar”.
20. Șelăria.
21. Cojocăria cu specialitatea de

căciular. 22. Blănăria. 23. Pâslăria cu profesia specială de pălărier. 24. Ceaprazăria. 25. Pescuitul. 26. Rogojinăritul. 27. Împletitul de coșuri din mlajă. 28. Împletitul din paie: coșulețe, pălării... 29. Frânghieritul. 30. Profesia de „băieș” sau miner. 31. Cărbunăritul, adică prepararea de cărbuni pe cale artificială. 32. Fierăria. 35. Cuțităria. 34. Meseria de săbier. 35. Meseria de „arcar”. 36. Meseria de armurier. 37. Arămăria sau cazangeria. 38. Tinichigeria. 39. Lăcătușeria. 40. Argintăria sau giuvaiergeria. 41. Ceasornicăria. 42. Cărămidăria. 43. Olăria. 44. Zidăria. 45. Pietrăria. 46. Hornăritul sau ocupația de coșar la orașe. 47. Sobăria. 48. Meseria urbană de geamgiu. 49. Meșteșugul de lumânărar sau „mumgiu”. 50. Meșteșugul de săpunar. 51. Profesia urbană de „lampagiu”, din trecut. 52. Profesia de „vărar”. 53. Meseria urbană de bărbier, care se complica frecvent cu unele practici medico-chirurgicale, în special de natură dentistică, precum erau extracțiunile de dinți; apoi, lăsare de sânge, aplicare de lipitori, de ventuze... 54. Păstoritul cu variatele sale ramuri: ocupația de baci, adică în special fabricatul de brânzeturi de diferite soiuri; apoi aceea de păstor în sensul strict etimologic: mânăzăr, miorar, mielar, căprar, văcar, vițelar, bouar, bivolar, herghelegiu. 55. Abageria. 56. Dârstăria. 57. Meșteșugul de ștezar. 58. Boiangeria sau vopsitoria, 59. Profesia de „sumănar”. 60. Croitoria. 61. Meșteșugul de fântănar sau „cișmegiu”. 62. Meseria urbană de „cioclu” și de gropar. 63. Practica rurală a medicinei veterinare. 64. Practica rurală a medicinei umane de către așa-numiții „vraci” și de femei „meștere” care îmbină leacurile și procedeele empirice de tot felul cu magia și alte acțiuni superstițioase.

Vom prezenta acum un repertoriu tehnic – tot aproximativ – al categoriei I gr. b. Aceste ocupații eminentamente feminine ar putea fi calificate drept domestice – cel puțin la origine – ca unele ce sunt practicate de obicei de gospodina româncă la casa ei sau în jurul casei: 1. Spălătul rufelor – ocupație care, la orașe, devine profesia de spălătoreasă, implicând în ea și călcatul. 2. Ghilitul sau înălbitul pânzei. 3. Operațiile de pregătire a lânii pentru lucrat: curățitul și scărmanatul, spălătul, pieptănatul. 4. Torsul. 5. Țesutul din fire de lână, in, tort, mătase, bumbac, precum și din fire combinate. 6. Sericicultura – începând cu creșterea viermilor de mătase și terminând cu țesutul borangicului. 7. Toată industria inului și a cânepii, sub variatele ei aspecte, începând cu însăși cultura acestor plante, care este considerată în popor ca o „treabă femeiască”. 8. Pregătirea diferitelor produse agricole pentru a le face comestibile, de exemplu decorticarea

meiului spre a-l transforma în păsat, apoi decorticarea semințelor de cânepă, a grâului... prin datul la puiă 9. Mănuirea râșniței pentru prepararea de derivate alimentare din grăunțele a variate cereale. 10. Fabricarea pâinii, a mămăligii de mei și, mai târziu, a celei de porumb; apoi a mălaiului. 11. Conservarea a variate produse alimentare; a cărnii, a legumelor, a fructelor... 12. Industria laptelui cu fabricarea brânzei, smântânii, untului și alte derivate. 13. Meșteșugul bucătăriei, care constituie una din răspunderile esențiale – de fiecare zi – ale gospodinei față de întreaga familie. 14. Croitoria – foarte complicată – privind ambele sexe și cele mai variate vârste – pentru confecționarea de haine și rufărie la toți membrii familiei. 15. Împletitul de ciorapi, mănuși, flanele, șaluri, scufițe... din lână. 16. Complexa ocupație a maternității: alăptarea și îngrijirea pruncilor, precum și educația celorlalți copii – ocupație din care, la orașe, se detașează profesia de doică sau mână și de dădacă. 17. Floricultura – pe terenul grădinii din fața casei și în glastrele de la fereastră. 18. De asemenea, femeia de la țară practică cele mai multe din ocupațiile agricole sau păstorești, la care participă alături de soțul ei, când își termină treburile menajului.

Fapt incredibil, toate aceste îndeletniciri tehnice și altele încă, omise de noi, sunt cumulate de una și aceeași persoană – țărâna română – care e cel mai neîntrecut cumulard ce poate fi imaginat pe terenul tehnicii!

În afară de cele mai sus prezentate, mai trebuie să amintim o ocupație specific feminină, care – din cea mai adâncă vechime – a devenit o profesie de sine stătătoare la dispoziția întregii comunități rustice: moșitul.

În ce privește profesiile tehnice din categoria II – cele exercitate de străini stabiliți printre români – vom distinge și aici, înainte de a schița un repertoriu al lor, două grupe și anume:

- a. meșteșuguri practicate de țigani;
- b. meșteșuguri practicate de persoane aparținând altor naționalități.

Iată-le pe cele din categoria II gr. a:

1. Fierăria – în special la sate. 2. Potcovăria. 3. Spoitoria.
4. Meseria de aurari sau „zlătari”. 5. Cărămidăria – fabricatul de cărămizi arse în cuptor și de „chirpici”. 6. Meseria de „rudar” – fabricatul de obiecte menajere pentru uzul satelor. Aici trebuie menționate specialități ca aceea de „lingurar”, „fusar”... 7. Meseria de „trocar”. 8. Meseria de ciurar. 9. Meseria de pieptănar: fabricarea pieptenilor din coarne de vite.

Iată acum și o succintă orientare referitoare la profesiile din grupa b a aceleiași categorii:

1. Grădinăritul, profesat mult timp la noi de bulgari, veniți cel mai adesea ca imigranți periodici direct din Bulgaria; iar uneori chiar statorniciți definitiv în România. Așa se explică faptul că pe alocuri, românii numesc grădinile de zarzavat „bulgării”. E o tehnică în care bulgarii excelează, fiind neîntrecuți în toată Europa și care – după părerea noastră – este, la acest popor, o moștenire nu de la slavi, ci de la bulgarii uralo-altaici. Ea a fost deci adusă în Balcani din îndepărtatul orient asiatic. 2. Pescuitul, în anumite localități de pe litoralul dunărean și maritim al țării noastre, este practicat de lipoveni, iar adesea – într-o măsură mult mai mică – chiar și de „haholi” (cum sunt porecliți ucrainenii de către ruși). 3. Meseriile urbane de cofetar, plăcintar, covrigar sau simigiu, bragagiu, iaurgiu... au fost exercitate timp îndelungat, la noi, de către balcanici: turci, greci, albanezi, sârbi și uneori chiar de bulgari. Originea tuturor acestor profesii trebuie căutată în Asia Mică, în lumea musulmană turco-arabă, de unde ne-au venit în special după invazia turcilor în Europa. Chiar și o parte din bucătăria noastră se resimte de gustul, ca și de tehnica asiatică. E destul să amintim „sarmalele”, considerate de către toți românii și chiar de străini drept o mâncare specific românească din cele mai autohtone, dar care totuși – prin originea ei – este o mâncare specific turcească, precum o recomandă însuși numele său. Se cuvine să menționăm însă că, începând de la sfârșitul secolului XIX, profesia de iaurgiu – prin toate orașele mai mari ale țării, începând cu Bucureștii – a încăput pe mâna oltenilor. 4. Unele meșteșuguri mai fine din tehnica metalurgică, cu deosebire în sfera mașinismului, care în trecut au fost practicate de occidentali, sunt în general atribuite până azi de țărănul român „nemților”.

Unde și cum au fost captate în folclorul românesc meșteșugurile

Cum era și natural, folclorul românesc – ca produs psihic ce oglindește viața populară autentică, în principalele el aspecte – a trebuit să se resimtă de aceste variate ocupații, cu care se îndeletnicea poporul. E de așteptat deci să aflăm aici ecoul lor în măsura în care diferitele meșteșuguri îl preocupau pe țărănul nostru și în măsura în care ele erau mai apropiate sau mai depărtate de sfera vieții lui de toate zilele. În principiu, el trebuie căutat: 1. în folclorul ritual – adică în variatele rituri și datini; 2. în folclorul poetico-muzical; 3. în muzica populară pură; 4. în folclorul poetic în proză – basme, legende, snoave...; 5. în folclorul

paremiologic; 6. în ghicitori și în unele jocuri de copii; 7. în credințe și eresuri de tot felul; 8. în antroponimie, pe care noi o integrăm tot creației folclorice, datorită faptului că ea este, aproape în totalitatea ei, expresia unui complex de credințe și uzanțe specific populare.

Desigur, nu trebuie să ne imaginăm că exclusiv aspectul tehnicității de tipul rural a putut avea răsunet în folclorul românesc. Aceasta e adevărat numai pentru profesiile specific țărănești, care nu au devenit și nu vor deveni niciodată urbane. Când însă e vorba despre cele comune orașelor ca și satelor, atunci în mod logic e de așteptat ca creația folclorică cu teme sau motive din domeniul tehnic să fie de asemenea, rezultatul contribuției tehnicienilor din mediul urban, ba încă aceasta cu precădere. Două importante împrejurări vin să pledeze în acest sens:

a) Cea mai mare parte dintre respectivii tehnicieni se recrutau de la țară, erau adică purtători de folclor – deși, dacă ne raportăm la trecut, nu s-ar putea spune că orașele participau cu mult mai puțin decât satele la producerea tezaurului folcloric.

b) În atelierele orașelor, ei formau o comunitate numeroasă, unde cântecul, glumeața snoavă, basmul cel grav până la înfiorare, proverbul... constituiau o necesitate psihologică de primul rang, foarte favorabilă destinderii pentru cei ce trebuiau să lucreze împreună ceasuri lungi din zi și din noapte.

În afară de aceasta, trebuie să relatăm că, în asemenea grupări tehnice, se întâlnesc lucrători proveniți din cele mai variate localități ale țării, care, de la un timp – părăsind centrul urban – se separau pentru a merge să se statornicească, în calitate de calfe sau meșteri, fie în locurile lor natale, fie în alte părți. Astfel, atelierul orașelor era adesea nu numai un focar de creație, dar și unul de răspândire a folclorului pe spații întinse.

Nu trebuie să ne așteptăm ca toate acele ramuri tehnice, atât de numeroase și de variate – după cum rezultă din enumerarea de mai sus – să se reflecteze în mod necesar, în vreun chip sau altul, în produsele noastre folclorice; ci numai unele din ele și anume cele mai cunoscute poporului adică cele care s-au bucurat de o mai mare răspândire, precum și cele ce prezintă o vechime mai mare sau măcar o durată apreciabilă. De asemenea, având în vedere numai meșteșugurile captate de folclorul nostru, ar fi o eroare să ne închipuim că ele figurează într-o măsură egală în diferitele produse ale geniului popular. Cum e și firesc lucru, vom întâlni și aici anumite preferințe explicabile în diferite chipuri.

Unele îndeletniciri fiind capitale pentru țărănul român – adică identificându-se cu viața sa de toate zilele – îi sunt atât de familiare, încât ele apar la tot pasul în creația folclorică. Altele, mai puțin obișnuite, i s-au impus totuși din alte motive – atrăgându-i simpatia sau interesul și curiozitatea, pe care el și le manifestă în culori frapante, măcar că mai puțin frecvent. Apoi, există meșteșuguri care apar în produsele folclorice românești numai sporadic, ca unele care sunt mai puțin prezente în conștiința maselor populare. În fine, nu trebuie să ne surprindă că altele – în special cele mai noi, cu care țărănul nostru n-a avut încă timpul necesar să se familiarizeze – nu se întâlnesc decât rar de tot sau chiar de loc în creația folclorică. Deși, pe de altă parte, nu putem trece cu vederea nici faptul excepțional că unele meșteșuguri foarte moderne s-au impus atenției poporului prin noutatea lor impresionantă, ceea ce a făcut ca el să le dea expresie chiar dintru început în produsele sale spirituale, ilustrându-le așa cum le-a înțeles și simțit.

Atitudinea poporului român față de meșteșuguri în general – concepția sa despre ele: modul cum le privește și le evaluează

Mai întâi trebuie să stabilim, în toată claritatea, ce înseamnă meșteșug, adică meserie, pentru țărănul nostru. Căci nu orice fel de ocupație sau muncă, pe care o execută cineva, se identifică în ochii lui cu meșteșugul. Prin meșteșug, el înțelege numai o asemenea ocupație, la exercitarea căreia se aplică o tehnică mai complicată ce iese din comun și pentru deprinderea căreia se cere o ucenicie perseverentă și de durată la un meșter consacrat. Astfel, apare deosebit de curios faptul că plugăria și ciobănia nu sunt considerate de românul plugar sau de românul cioban drept meșteșuguri! Și totuși, dacă examinăm mai atent această ciudățenie și mai ales dacă încercăm a o privi prin unghiul logicii ruralului – care are o mentalitate întrucâtva diferită de a noastră a cetățenilor – ea încetează de a mai fi ciudată... Ba chiar, ni se înfățișează ca foarte naturală. În adevăr, plugăria, la români – în mediul prin excelență agrar – ca și oieritul, în regiunile muntoase, sunt ocupații pe care omul nu le învață, propriu zis, în mod special de la nimeni, ci se poate spune că se naște cu ele! Pe de altă parte, ele sunt îndeletniciri atât de vitale și totodată atât de generale – cuprinzând întreaga comunitate a satului – iar prin însuși acest fapt, atât de banale și de sine înțelese ca apanaj obișnuit al fiecăruia, încât nici prin minte nu-i trece cuiva să le socotească drept meserii. Si cu drept cuvânt... căci, ar putea fi imaginat

oare în regiunea câmpului vreun țăran, care să nu cunoască plugăria sub toate multiplele și variatele ei aspecte? Și e cu puțință să existe, printre locuitorii satelor de munte vreunul, care nu ar cunoaște treaba oieritului de la alfa la omega? Iar dacă, întâmplător, ar exista asemenea specimene, ele sunt privite de țăranii noștri nu numai ca excepționale, ci pur și simplu ca anormale, dacă nu chiar ca patologice și ele nu scapă satirei populare, care le biciuiește public fără cruțare. Cum poate fi deci meserie ceea ce-i la îndemâna oricui, întocmai ca aerul și ca apa, nefiind nevoie de nici un efort special ca să ți-o apropii? Așa se face că țăranul român – plugar sau cioban – atunci când își duce vreun băiat să învețe fierăria, sau dulgheria, sau cojocăria, sau cizmăria etc., zice: „mi-am dat băietu la meșteșug”, ca și cum plugăria lui sau creșterea oilor nu ar fi meșteșuguri! Și cum să nu fie?! Căci doar fiecare din ele are tehnica sa ori, mai just, tehnicile sale, întrucât – precum s-a relatat deja – atât una cât și cealaltă reprezintă de fapt cumuli de meșteșuguri. Apoi, se cere și aici, ca la orice meserie, să posezi o sumă însemnată de cunoștințe și să ai o anumită dexteritate în aplicarea lor. Iar pentru aceasta, este nevoie de o lungă – chiar foarte lungă – ucenicie, care începe din cea mai fragedă vârstă și care se face la cel mai bun și cel mai devotat meșter, la propriul tău părinte, mai interesat ca oricine să scoată din copilul său un plugar sau un cioban destoinic.

Totuși însă, – dacă e să ținem seama de mentalitatea rustică – aceste ocupații de uz obștesc, moștenite din tată-n fiu, nu sunt concepute de către poporul nostru de țăranii ca meșteșuguri. Aceasta nu înseamnă nicidecum că el le disprețuiește; ci doar atât că țăranul nostru nu se crede pe sine meseriaș. Astfel, el va prețui și mai mult tot ceea ce – după dânsul – constituie o meserie: pe de o parte, fiindcă așa ceva i se pare că lui îi lipsește total; iar pe de alta, fiindcă spiritul său ager se simte atras ca de-un miraj de către ingenioasele taine, pe care le ascunde-n ea orice ramură tehnică. Dar în ciuda relevatei atitudini a țăranului român față de ocupația sa ereditară, el nu a putut totuși să nu-și dea seama că aceasta are ceva esențial care îi este comun cu orice „meserie” și anume: *munca*. Câtă prețuire arată el pentru muncă, se vede dintr-o întreagă serie de produse folclorice, unde laudă hărnicia ca pe cea mai înaltă virtute. Începând, de exemplu, cu însuși dictonul „omul sfințește locul” – și-l sfințește tocmai prin munca sa creatoare, care e în stare să transforme în chip minunat totul în juru-i, sub semnul utilului și al frumosului – și sfârșind cu basmul *Fata moșului cea cuminte*, care se arată gata a se osteni să săvârșească tot felul de treburi

anevoioase, care mai târziu îi aduc surprinzătoare recompense, făcând-o bogată și fericită, folclorul român ne ilustrează, sub cele mai variate aspecte, ceea ce am putea numi elogiul muncii. Dar aceeași apreciere superlativă pentru muncă reiese și, prin contrast, din creațiile folclorice unde țăranul nostru satirizează lenea – ca, de exemplu, proverbul „Lenea e cucoană mare, care n-are de mâncare” sau diferite snoave, între care culminează prin umor și satiră faimoasa *Poveste a unui om leneș*, căruia îi era lene să mestece posmagii primiți în dar și care chiar pe cea mai milostivă dintre femei o face să aprobe moartea prin spânzurătoare pentru un asemenea parazit al pământului. În fine, ea mai reiese din plin și din numeroase strigături în uz la horă, care înfierează acest viciu fatal atât la fete și neveste, cât și la flăcăii și gospodarii satului.

Dar aprecierea lui pentru muncă este exprimată și în chipul cel mai direct, de proverbe. Astfel, unul din acestea povătuiește sentențios: „Dă din mâini, dacă vrei să ieși la lumină!”. Altul constată cu satisfacție: „Munca e blagoslovită, / Când te ții de ea, ai pită!”. În fine, altul spune reconfortant și admirativ totodată: „Munca e comoara omului”... Nu e de mirare deci, că cel ce manifestă astfel de sentimente față de muncă, va iubi și stima de asemenea, meșteșugurile ca unele ce sunt expresia tipică a muncii inteligente și disciplinate. De aceea, zice românul în proverbele sale: „Orice fel de meserie / Nu e rău omul să știe”. Căci, „nici un meșteșug nu e rău, ci oamenii sunt răi”, continuă altul tincturat de mizantropie față de excesele și viciile care bântuie omenirea. Este exact ceea ce spun și aromânii: „Tehnele tute-s bune, oamenii mași sunt arăi”. Așadar, cine vrea să pregătească un viitor sigur copilului său, să-l deie la meșteșug, pentru că știut este de toată lumea, „Omul cu meșteșug nu pierе” sau, cum zic românii din Macedonia: „Tehnea ajun nu te lasă”, căci „Dintr-o meserie cât de mică, / Dacă nu curge, tot pică!”. Ba, există o serie de proverbe, care exprimă un optimism cu mult mai larg încă în ce privește lucrativitatea meseriilor și bunăstarea pe care ele o pot oferi omului. Astfel, se zice pe bună dreptate că: „Omul cu meșteșug / Trăiește din belșug”.

Dar și mai evocativ suna proverbul: „O meserie / Plătește cât o moșie”, unde, imaginea hiperbolică a moșiei ca termen de comparație este foarte elocventă, dat fiind că poporul are-n minte pământul ca sursă a tuturor bunătaților după care oamenii luptă în viață cu atâta înverșunare. E posibil însă ca în subconștientul marelui anonim – când a creat acest proverb – să fi fost prezentă și ideea veniturilor bogate pe

care le aducea cândva unui boier moșia. În acest caz, proverbul românesc, ca sens, nu e departe de cel francez: „Qui a métier, a rente”.

Dar supremul omagiu adus meseriilor de către poporul român, mi se pare că-l exprimă proverbul foarte răspândit pe tot teritoriul grupului dialectal dacoromânesc: „Meșteșugul e brătară de aur!” Într-o formă aproape identică în ce privește imaginile-i de o rară frumusețe, în ciuda cuvintelor străine prin care ele au fost redade – cuvinte care au înlocuit, desigur, vocabule autohtone dintr-o veche zicală panromânească – apare aceeași idee și la aromâni: „Tehnea-i ghirdane di malamă”. Mai puțin răspândit, dar concretizând un gând identic, este proverbul: „Meseria bună / La om e cunună”.

Dar meșteșugul mai are și o altă calitate, care n-a scăpat observației poporului nostru: el conferă meseriașului, în viață, o siguranță pe care nici o altă sursă de câștig nu o poate da omului, dat fiind că orice meșteșugar bun este un om care produce, un creator. De dânsul oricând are lumea nevoie. Pe de altă parte, meseria constituie o avere de care nimeni nu-l poate deposeda, niciodată, pe meseriaș. De aceea, lui nu-i pasă de nimeni, convins fiind că lui – dacă-și caută de lucrul său – nimeni pe lume nu-i poate face nici un rău. Așa se și explică faptul că în cazul când e amenințat vreodată de cineva dintre puternicii zilei, el spune flegmatic și încrezător în soarta sa: „N-are să-mi ieie meseria din mână!”. Zicătoarea aceasta exprimă totodată și spiritul de independență absolută de care e animat îndeobște meseriașul conștient de tăria lui.

Așadar, din cele mai sus expuse, rezultă clar că salvarea sigură a omului stă în apropierea unei meserii. Altfel, nu e scăpare pentru dânsul; căci, în caz contrar, în loc de a trăi ca om liber stăpân pe destinul lui el e ursit să aibă viață de rob al altora, de „paria”. Sau, cum se exprimă foarte categoric aromânii, vestiți meșteșugari ai Balcanilor în cele mai variate ramuri tehnice: „Cari nu se aștearne la ună zănate, huzmi-chiar aușeaște!”. Dar, pentru a ajunge să stăpânești un meșteșug, trebuie să i te devotezi cu curaj și cu răbdare îndelungă, căci „Meșteșugul vreme cere, / Nu se-nvață din vedere”, adică nu-l poți deprinde cât ai bate din palme și nici fără trudă.

De asemenea, nu-l poți căpăta nici pe bani, precum îndeobște nici o învățătură bună nu poate fi cumpărată, vorba veche: „Procopseala nu se cumpără cu bani, / Ci se câștigă cu ani”; căci știut este că „Banii nu aduc procopseală, ci procopseala aduce bani!”. Procopseala are aici sensul de învățătură valabilă pentru viață – fie într-o meserie, fie în ale

cărții. În adevăr, meșteșugul se dobândește și el tot prin învățatură ca și cartea, atâta doar că, aici, lucrul minții se complică în mod armonios cu lucrul mâinilor. Totuși, oricât de ostentiv ar fi munca aceasta, trebuie să te consolezi la gândul că „Rădăcinile învățaturii sunt amare, dar fructele dulci”. Și oricât de grea, iar adesea de intangibilă în rezultatele ei ideale, ți s-ar părea o meserie, nu ai motive să disperzi, căci în definitiv „Nimenia nu se naște meșter”; ci fiecăruia a trebuit să-și învețe de la alții meseria pe care-o profesază. Deci, oricine o va putea învăța la rândul-i, dacă va persevera bărbătește, încrezător în puterile lui. Cu acest prilej însă, tânărul candidat la o meserie se cuvine să nu uite că „Nu e sărac cel ce n-are tată și mamă, / Ci cel ce n-are învățatură bună!”.

Foarte adesea, umblatul prin lume te pune în situația fericită nu numai de a dobândi cunoștințe multe, dar de a învăța și meserii care-ți erau cu totul necunoscute mai înainte. De unde, a luat naștere proverbul: „Câte sate a umblat, / Atâtea meșteșuguri a-nvățat”.

Dar nu odată, ajunge omul să învețe o meserie chiar din lupta piept la piept cu lipsurile și cu sărăcia, deși pe această cale se învață mult mai greu și într-un timp mai îndelungat. Țăranul nostru cunoaște bine și o astfel de cale; de aceea, zice el foarte plastic: „Dăscălița Sărăcie / Învață pe om meserie!”.

Și-n adevăr, la școala acestei aspre dăscălițe, omul – constrâns să mediteze asupra mijloacelor de îmbunătățire a traiului său – a fost în stare să-și perfecționeze munca și să descopere multe unelte ingenioase, căci „Mama născocirilor este nevoia”. Iar născocirile – adică invențiile – au fost totdeauna factorul decisiv, care a condiționat progresul în evoluția meseriilor. Și este o vorbă, care cu tot dreptul zice: „După unelte se cunoaște meșterul”, pentru că nu-i de ajuns să știi o meserie și să fii îndemânat în practica ei, dar este neapărată nevoie să ai și cu ce lucra la dânsa. De aceea, atunci când vezi un meseriaș cu unelte iscusite și fine, ai bună nădejde că și lucrul ce va ieși de pe mâinile lui va fi de ispravă. Dar înainte de toate, „Meșterul se cunoaște la lucru!”. În zadar ar avea el chiar și cele mai perfecte instrumente, în zadar ți l-ar recomanda elogios alții și tot atât de zadarnic ar fi și dacă ți s-ar lăuda el însuși anterior. Nimic nu-l recomandă mai bine pe dânsul decât lucrul executat de el. Astfel, fiecare lucru al meseriașului e un examen în fața publicului, dar în același timp și un atestat al vredniciei lui. Însă odată ce i s-a stabilit faima de meseriaș talentat, „Meșterul cel bun merge ca banul, din mână-n mână”, adică e căutat de toată lumea, îl năvălește clientela...

Și meseriașul nu trebuie să se ferească de muncă multă, nici când face ucenicia meșteșugului, și nici după ce a ajuns meșter cu reputație. Aceasta nu numai, fiindcă munca îi aduce câștig, chiar când el e foarte modest în pretențiile sale, ca unul care ține seamă de înțelepciunea poveței bătrânești: „Lucrează și pe mult, și pe puțin!”. Dar și pentru un alt motiv nu de mică însemnătate: muncind continuu, meșteșugarul se desăvârșește în meseria sa pe el însuși din ce în ce mai mult. El devine tot mai abil și mai stăpân pe uneltele sale, întocmai ca un muzicant neîntrecut pe instrumentul lui. Căci „Multa lucrare face pe meșteru bun”, ceea ce spune de altfel și cunoscutul proverb german: „Übung macht den Meister”. Dar aceasta nu înseamnă deloc că poporul român – atunci când e vorba de munca unui meseriaș – este impresionat de marea cantitate a lucrului produs de dânsul. Pe el îl interesează, mai presus de orice, calitatea lucrului. De aceea, înțelepciunea noastră populară nu recomandă nicidecum munca grăbită și fecundă, știindu-se prea bine că „Graba strică treaba!”. Poporul nostru se arată neasemănat mai mulțumit cu „puțin, da bun”, decât cu mult și rău. Și e clar doar pentru oricine că „Lucrul bun nu se face curând” sau cum se mai spune: „Lucrul bun anevoie se dobândește!”. Înțeleptul nu întreabă niciodată pe meșter cât timp i-a trebuit ca să facă un anumit lucru, ci se uită să vadă cum este făcut lucrul acela. Așadar, dacă ești cu adevărat cuminte: „Lucrul bun, care îți place, / Nu-ntrebi în cât timp se face!”. Astfel, meseriașul care se respectă și ține la buna lui reputație, trebuie să aibă în vedere în rândul întâi calitatea lucrului săvârșit, indiferent de timpul cerut pentru a-și realiza acest țel.

Dar calitatea lucrului mai e condiționată și de un alt factor foarte important, pe care poporul român nu-l ignoră. Folclorul nostru paremiologic ne indică fără echivoc că țaranul – acest πολύτεχνος de gen arhaic, care practică în mod rudimentar atâtea meșteșuguri – manifestă o deosebită prețuire pentru meșteșugarul specialist, care știe „una și bună”, iar nu „multe și rele!”. Faptul apare în lumină de paradox; dar totuși el nu poate fi contestat, ba nici măcar pus la îndoială, fiindcă prea este atestat de multe proverbe. Iată ce recomandă unul din ele meseriașului: „Ține-te numai de una; nu sări din una-ntr-alta!”. Iar alteori, exprimându-se ironic la adresa meșteșugarului, care se ține de mai multe meserii – ca vânătorul care „aleargă de-odată după doi iepuri”, sau ca nechibzuitul care vrea să ducă „doi pepeni într-o mână” sau ca cel care vrea să steie „în două luntri” – proverbul spune cu duh: „Multe știe, multe croiește / Și nici una nu isprăvește!” sau: „La multe

cine gândește, / Nici una nu isprăvește!”. Alteori, satira proverbului lovește și mai în plin enciclopedismul tehnic, ca atunci când constată că: „Celui cu meserii multe, / Casa-i este fără curte!”. Prin urmare, enciclopedismul se răzbună crunt asupra meseriașului care-l practică, prin reperкусиunile cele mai nefaste asupra buneii lui stări. Și e foarte natural dacă ne gândim că un asemenea meseriaș nu poate adânci pe nici una din multele lui meserii, așa că lucrul ieșit din mâna lui va fi în mod fatal de calitate inferioară, ceea ce va avea drept consecință imediată crearea unei faime rele în jurul său și implicit evitarea lui de către clienți, care vor merge toți să-și caute alți meșteri mai destoinici. Falimentul economic este deci, mai curând sau mai târziu, inevitabil. Dar atitudinea satirică a poporului împotriva meșteșugarului de tipul *πολύτεχος* culminează în proverbul: „Douăsprezece meserii / Treisprezece sărăcii!”, care-și află corespondente și la alte popoare din Europa. Însă echivalentul cel mai perfect al proverbului românesc ni-l oferă limba germană prin: „Neunerlei Handwerk / Achtzehnerlei Unglück!”, unde raportul de la „nenorocire” la „meserie” apare impresionant: de 18 la 9, adică de 2 la 1! Efectul proverbului românesc – atât în ordine afectivă, cât și estetică – stă însă în alegerea numerelor: pe de-o parte, duzina de meserii, care reprezintă un grup numeric respectabil, pe de-alta, numărul de rău augur – 13 – raportat la sărăcii! Cum se explică oare acest fapt paradoxal al preconizării monotehnismului, la țaranul român, care este *πολύτεχος* prin excelență? – Simplu: Avem a face, la el, cu un politehnism de nevoi, iar nu din vreo predilecție specială. Adică, atunci când „dura necessitas” i-a pus omului problema uzului mai multor practici tehnice diferite, pentru a satisface într-o măsură minimală nevoi vitale urgente prin singurele mijloace posibile ce se ofereau unei mentalități primitive – sau de a nu satisface deloc acele nevoi, lăsându-se amenințat de foame ori de alte primejdii, ieșirea salutară din dilemă nu era decât una singură. Și ea s-a impus ruralilor din toate țările, fie că le-ar fi fost pe plac, fie că nu. Poporul român însă – precum o dovedește folclorul său – ca și alte popoare de altfel, și-au dat seama din vechi timpuri de impasul politehnismului, mai ales din momentul când au început a avea prilejul să-l compare cu rezultatele prospere ale practicilor „monotehnice”. Din acel moment, s-a reliefat tot mai proeminentă năzuința omului de a evada cât mai mult din îngrădirile primitivismului „politehnic”, măcar mintal dacă altcum nu-i era cu putință.

În fine, nu putem să nu ne oprim o clipă și la atitudinea satirică a țăranului român față de meseriașii neîndemânatici ori leneși, acei „încurcă-lume”, pe care el îi flagelează cu un dispreț și cu o ironie arzătoare. Unii ca aceștia sunt reprezentați în folclorul nostru prin tipul denumit „Meșterul Strică” sau „Meșterul Drege-Strică”! Acesta este un meșter atât de dibaci, încât atunci când îi dai să-ți dreagă vreo unealtă care prezintă doar o ușoară deteriorare, el reușește să ți-o strice de tot, pentru ca apoi să vină să ți-o dea înapoi spunându-ți: „Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o!”.

Când, de la un timp, această formă satirico-umoristică a proverbului construit pe bază de antiteză nu a mai fost înțeleasă la noi pretutindeni, proverbul a suferit atunci – în unele regiuni ale țării – o bizară modificare de aspect, devenind: „Na-ți-o bună, că ți-am dres-o!” sau simplu: „Na-ți-o bună!”, ceea ce ar fi un non-sens dacă nu am cunoaște forma de la origine mai sus citată. Dar bună aici poate fi înțeles și ca ironie.

Dar cum păgubașul nu e dispus să ierte cu ușurință pe meseriașul care-i înșală așa de amarnic așteptările, el îl constrânge pe căi violente să-i restituie prin imposibil lucrul stricat, în stare bună. Dintr-o asemenea împrejurare, a luat naștere proverbul: „Meșteru-Strică / Drege de frică!”.

Desigur, meșteșugul – oricât de bun ar fi el și oricât de bine mânuit ar fi de către meșter – nu poate săvârși miracolul de a schimba și caracterul omului. Astfel, din observația că există mulți meseriași abili, dar totuși stăpâniți de vicii – unii foarte lacomi și necinstiți, alții bețivi... etc. – a luat naștere proverbul: „Meserie are bună; însă ea nu schimbă firea, nici nărvirea!”. Noi credem totuși că exercitarea activă a unui meșteșug e în stare să realizeze, într-o însemnată măsură, și un asemenea miracol. Dar aceasta constituie deja o altă chestiune, care iese din raza obiectivului nostru.

Precum am văzut, proverbul – în ciuda lapidarității sale – reușește totuși să ne elucideze, uneori în chip scăpărător chiar, atâtea aspecte din modul cum apreciază țăranul român meșteșugurile și utilitatea lor.

Ar mai rămâne să arătăm acum de ce considerație se bucură ele în ochii lui, adică să relatăm cam pe ce treaptă din scara valorilor sociale – ținând seamă de modul cum cinstește și ierarhizează el aceste valori – vor fi fiind situate. Nu-i vorba, și proverbele expuse mai sus au aruncat oarecare lumină asupra acestei chestiuni. Nicăieri însă nu este ea

ilustrată mai magistral ca în basme. Tipic pentru aceasta este basmul cunoscut sub titlul *Împăratul rogojinar*. Aici, e vorba despre un fiu de împărat, care îndrăgește pe o frumoasă fată din popor – foarte săracă, dar de o rară înțelepciune. Când împăratul se hotărăște în cele din urmă s-o primească de noră – numai după ce a văzut că fiul lui stă să moară și mai multe nu, de dragul ei – se pomenește că fata îi pune o condiție, care i s-a părut împăratului stranie din cale-afară și chiar lipsită de cuviință: ca feciorul lui să cunoască numaidecât o meserie! Dar să reproducem pasajul foarte evocativ din basm, unde e redată convorbirea dintre împărat și fata cea isteasă:

„– Am venit, fată mare, să te cer de soție pentru fii-meu.

– Bine, mărite împărate, oiu primi; dar ia spune, rogu-te, feciorul dumitale ce meșteșug știe?

Împăratul auzind așa, se cam oțărî și zise cam posomorându-se:

– Cum vrei ca un fecior de împărat, ca mine, să știe meșteșug ca cei mai de rând poporâni?!

– Vorbă scurtă, mărite împărate, zise fata, dacă fii-to nu știe vreun meșteșug, eu nu-l iau de bărbat!...”

Împăratul o sfeclise de tot auzind aceasta, căci, acasă, își lăsase feciorul zbatându-se între viață și moarte de dorul fetei. Iar acum, dacă ea mai născocise și piedica meșteșugului, cum să iasă din încurcătură? Nu era chip de stat nicidecum la gânduri! Și basmul ne povestește că împăratul „dădu de veste-n toată împărăția să se strângă la curte toți meșteșugarii” pentru a-i întreba pe fiecare ce meșteșug are și cât timp cere spre a fi învățat. Cele mai multe meserii cereau ba 3 ani, ba 2, mai rar unul... Dar aceasta era prea mult. Era nevoie de o meserie care să poată fi învățată într-un timp foarte scurt, ca nu cumva să se prăpădească odrasla împărătească de prea multă așteptare! Din fericire, iată – printre cei adunați la curte – și un moșneag, care se îndeletnicea cu rogojinăria și care-i spune împăratului:

„– Mă prind să-l învăț meșteșugul meu pe fiul măriei-tale numai în 3 zile”.

„– Tu ești de mine!” zise împăratul.

Și de a doua zi chiar, fiul împăratului intră pe mâna rogojinarului, care în 3 zile îl învăță să împletească niște rogojini de să se ducă pomina! Când văzu împăratul că fiu-so învățase un meșteșug, alergă la fată și îi spuse c-a învățat să împletească rogojini.

– Și asta este un meșteșug – zise fata – căci la vreme de nevoie, prinde bine...”

Astfel, condiția pusă de față fiind îndeplinită, nunta se putu face acum fără întârziere. Din desfășurarea firului epic al basmului, aflăm apoi că meșteșugul rogojinăriei l-a scăpat pe fiul împăratului de la moarte. Fiind prins de niște căpcăuni și aruncat într-o pivniță întunecoasă cu alți robi, el îi convinge pe căpcăuni să dea de lucru celor ce cunoșteau vreo meserie, pentru a avea din asta câștig. Dar cum nici unul din ceilalți captivi nu mai cunoștea vreun meșteșug, fiul de împărat singur avu norocul de a fi scos la lumină să lucreze. După ce el a terminat prima rogojină, căpcăunii au trimis pe unul din ei la un bâlci apropiat ca s-o vândă. Întâmplarea a făcut ca tocmai în ziua aceea să treacă prin târg și împăratul, care văzu de asemenea rogojina cea minunată, în jurul căreia se strânsese norod mult. Privind însă cu atenție podoabele cu care meșterul înfrumusețase rogojina, împăratul a observat că acesta scrisese printre înflorituri următoarea frază: *Această rogojină e făcută de mine feciorul de împărat, care sunt în mâna căpcăunilor din pădurea cutare.*

În acest chip, împăratul a aflat precis locul unde se găsea închis fiul său, care dispăruse de multă vreme și pe care toată lumea îl credea mort. Trimițând pe dată acolo oaste puternică, prințul și cu toți ceilalți robi au fost scăpați de la moartea grozavă care-i aștepta, iar căpcăunii exterminați fără cruțare. Și basmul sfârșește sentențios, cu apostrofa ironică a nurorii împăratului către socrul ei:

„– Vezi tată, că și rogojinăria prinde bine câte-odată?” Și împăratul răspunse:

„– Da!”

Această temă de basm e atestată și la sârbi, unde – deși peripețiile acțiunii epice și înlănțuirea lor prezintă un aspect deosebit – basmul nu este mai puțin un panegiric în toată puterea cuvântului al meseriei în general. Și aici e vorba tot de dragostea, pentru o fată frumoasă, a unui fiu de împărat căruia i se pune condiția de a cunoaște o meserie spre a putea dobândi fata. Numai că cel ce pune condiția, în basmul sârbesc, este și el împărat, însă un împărat căzut într-o mare adversitate. Pe când se afla la plimbare în corabie, pe mare, împreună cu soția și fiica sa, fură duși de o furtună năprasnică departe pe niște țărături străine, într-o împărăție cu totul necunoscută, unde, ca să poată trăi, a intrat văcar într-un sat și a păzit vacile satului ani de zile. Întâmplarea face ca fiul împăratului din țara aceea s-o vadă pe fata văcarului, care era de e mândrețe fără seamăn și să-i cadă dragă. Împăratul, trimițând la văcar un vizir ca să-i pețască fata pentru fiul

său, fu întrebă de către văcar:

„– Ce meserie știe feciorul împăratului?”

Vizirul, uimit peste măsură de o astfel de întrebare – pe care el o atribuia mai degrabă prostiei văcarului – vru să-i explice că nu se poate cere așa ceva de la un fiu de împărat:

„– Pentru numele lui Dumnezeu, omule, cum să știe un fecior de împărat meserie? La ce-i bună pentru el meseria? Oamenii învață meserii ca să se hrănească cu ele, pe când un fecior de împărat are moșii și cetăți!”

Văcarul însă o ținea una și bună:

„– Apoi dacă nu știe nici o meserie, eu pe fata mea nu i-o dau!”

În zadar a trimis după aceea pe un alt vizir la văcar în nădejdea că, prin vorbe mai meșteșugite, va reuși să-l convingă. Văcarul nu voia să știe de nimic:

„– Câtă vreme feciorul împăratului nu-nvață o meserie oarecare și nu-mi aduce mie să văd lucrul mâinilor sale, nu poate fi între noi decât prietenie!”

Înțelegând prințul că nu-i de glumă, s-a hotărât să-nvețe un meșteșug, care-o fi mai ușor și care-o cere mai puțin timp spre a fi învățat. În acest scop, umblând el din prăvălie-n prăvălie și privindu-i pe diferiți meseriași cum lucrează, intra și într-una unde se împleteau rogojini. Părându-i-se cea mai ușoară din toate câte le văzuse, se și apucă s-o învețe și în câteva zile, ajunse s-o stăpânească bine. În cele din urmă împletind el singur o rogojină, o trimite văcarului. Acesta, examinând-o cu atenție, întrebă: „– Câți bani face asta?”. I s-a răspuns că 4 parale. Atunci el, deplin satisfăcut, a exclamat:

„– Bun! 4 parale azi și cu patru mâine, fac 8 și cu încă 4 poimăine, fac 12... Dacă-ai fi știut eu meseria asta, nu ai păzi azi vacile satului!”

Apoi, aflându-se totodată și cine era tatăl fetei, nunta s-a făcut numaidecât, iar fostul văcar fu trimis cu mare cinste în împărăția lui, redobândindu-și tronul.

Varianta românească ni-l arăta pe un fiu de împărat pus de soartă în cele mai nefericite împrejurări, dar fiind ajutat și chiar salvat de la pieire de o meserie pe care-o cunoștea; în timp ce varianta sârbă ne înfățișează ce se poate întâmpla unui împărat ajuns, din înalta-i și strălucita-i poziție socială, la cea mai neagră sărăcie, în primejdie de a muri de foame el și cu familia sa. Neștiind nici o meserie, nu-i rămâne alta de făcut decât să intre văcar, adică să caute scăpare în munca cea

mai ingrată și în același timp cea mai disprețuită de toată lumea. În lumina relatatei teme de basm, câteva idei remarcabile se impun atenției noastre – toate de esență apologetică față de meșteșug în general:

1. *Marele prestigiu la care e ridicat meșteșugul* prin însuși faptul că un fecior de împărat învață rogojinăria și o practică în împrejurări hotărâtoare din viața lui. Și să notăm bine că rogojinăria – despre care e vorba aici – este o meserie insignifiantă, aproape umilă în comparație cu altele, dar totuși, la câtă onoare e înălțată în ochii lumii, când chiar un prinț nu se rușinează a se îndeletnici cu ea!

2. *Valoarea sa neprețuită pentru utilitatea-i inegalabilă*, dat fiind că meșteșugul asigură meseriașului o viață cu mult mai bună decât a celor ce nu cunosc vreo meserie. E ceea ce scot în relief, în chipul cel mai clar, ambele variante. În special pe acest aspect, pur utilitarist, pune accentul basmul sârbesc. Varianta românească însă ridică valoarea meseriei la un nivel și mai înalt: datorită cunoașterii rogojinăriei, meseriașul e salvat de la o moarte grozavă și, împreună cu el, toți tovarășii săi de nenorocire.

3. Amândouă variantele arată în mod strălucit că *rangul social, începând cu cel mai de sus, nu dă prin el însuși dreptul la viață unui om*. Căci dacă, printr-un joc al soartei, omul cade din rangul său, el nu mai înseamnă nimic în cazul când nu stăpânește un meșteșug, care să-l reintegreze vieții prin muncă. De-abia când are o meserie, adică de-abia când e în stare să creeze ceva cu mintea lui și cu mâinile sale abile, el merită să trăiască – pare a ne spune basmul. Numai atunci, el ni se prezintă ca un element care onorează societatea umană, întrucât și el contribuie pozitiv la prosperitatea ei.

Dar în varianta românească mai este încă de relevat ceva, care ține tot de apologia meseriilor. Și anume, dacă fiecare meserie își are tehnica ei proprie, pe care meșterul conștiincios caută s-o realizeze într-un mod cât mai desăvârșit, nu-i mai puțin adevărat totuși că orice meșter autentic își are arta lui aparte – se poate spune chiar virtuozitatea sa – în practica pe care-o exercită. Așa se face că, la meșterii deopotrivă de valoroși, aceleași obiecte confecționate de ei diferă sensibil între ele, purtând fiecare pecetea individualității celui ce l-a creat. Și așa se explică faptul că, de multe ori, realizările meșterilor talentați – în afară de perfecțiunea lor tehnică – marchează în plus și o contribuție estetică personală, adică specifică, ce variază de la meseriaș la meseriaș. În măsura în care aceste două calități sunt prezente în lucrul unui meșter și în măsura în care armonia dintre ele atinge un grad mai înalt, va fi

apreciat și meșterul. Uneori, rezultatul muncii lui este de natură a stârni admirația privitorilor, uimiți și de tehnica ireproșabilă în execuție, dar și de simetria impresionantă a obiectului, de frumusețea aspectului său. Despre un asemenea sentiment al publicului față de lucrul meseriașului ce iese din comun, este vorba și în basmul „împăratului rogojinar”. Pentru a ilustra aceasta, vom relata mai întâi pasajul care povestește despre chipul cum lucra eroul nostru pe când se afla în robie la căpcăuni: „Și unde mi-ți începu, nene, împăratul meu să îndeplinească o rogojină așa de frumoasă și împodobită numai cu flori, că nu se mai îndurau căpcăunii să se dezlipească de lângă el, privind la mâinile lui care sfârâiau împletind...”.

Căpcăunii, adică un fel de oameni sălbatici și foarte cruzi – imaginați de popor ca antropofagi – sunt aici, orice s-ar zice, publicul ce apreciază munca meseriașului. Povestitorul anonim nu ne spune ce fel de sentimente încercau căpcăunii în timp ce se uitau la rogojina cea înflorată cu variate desene și nici nu se ostenește să le descrie; dar uzează de un procedeu, care înseamnă – în ordine artistică – mai mult decât atât. El se servește de fapte și anume de efectul produs de către lucrul meșterului asupra căpcăunilor: aceștia nu se mai pot dezlipi de lângă meșter; ci stau ca țintuiți, nemaisăturându-se de a privi cum lucrează și de a-și desfăta ochii cu frumusețea obiectului ieșit din mâinile lui. E clar aici că ei se minunau și de tehnica, dar și de arta sa. Iar când rogojina a fost expusă-n târg, spre vânzare, de un căpcăun, aici un alt public – de data aceasta foarte numeros – își exprimă și el în felul său același sentiment de admirație pentru dibăcia și frumusețea neobișnuită a lucrului. Împăratul, care trecea prin târg, a fost atras și el de faptul c-a văzut „lume strânsă ca la urs”. Deja numărul mare de oameni și îmbulzeala arată că acolo se petrecea ceva excepțional, în stare să anime atâta mulțime. Atunci, împins de curiozitate, împăratul „se dete jos dă pă cal și intră și el între oamenii care se mirau, că nu mai văzuse ei așa mândrețe dă rogojină de când îi făcuse mă-sa!”.

Expresia folclorică din finalul citatului pasaj reprezintă un mod superlativ de a reda uimirea extraordinară a acelei mase de oameni.

Dar apologia meșteșugurilor atinge puncte și mai culminante încă într-un basm din celebra colecție a lui Ispirescu, intitulat *Hoțul împărat*. Aici, ni se povestește despre un împărat, care capătă tocmai la bătrânețe un băiat nespus de deștept:

„Văzând împăratul că fiu-său are ținere de minte grozavă și ia în cap ușor toate cele ce i se arăta, se umplu de mulțumire sufletească, căci

Dumnezeu îi dase copil tocmai după gândul său...”. Atunci, în semeția lui de a face dintr-însul o minune a timpului, acest împărat – încrezător în puterile fără margini ale învățaturii asupra copiilor cu mintea ageră – „puse de gând ca pe fiul său *să-l dea să învețe toate meseriile și toată procopseala cărturarilor...*”. El l-a dat întâi la carte, pe la cei mai mari și mai vestiți cărturari. Apoi, „învățând el toată cartea, împăratul a început a trimite pe fiu-său din cetate în cetate să învețe toate meseriile... Cum auzea că în cutare cetate este câte vreun meșter mai dibaciu și că acea meserie nu se află pe la dânsul, îndată îl trimetea să învețe și acea meserie. Astfel, umbă fiul împăratului din țară-n țară ca și un pribeag, *până ce învătă toate meseriile de pre pământ*. Și, întorcându-se la palaturile tatălui său, socotea că acum s-a sfârșit, are să se strângă după drumuri...”.

Fiind convins și împăratul că de-acum încolo fiul său nu mai are ce învăța, „de bucurie că are un fiu așa de procopsit și de iscusit, tatăl său făcu o masă mare, unde chemă pe toți împărații, vecinii lui, ca să le arate fiul său procopseala...”.

E interesant de relevant că chiar ospățul acesta este folosit ca un prilej nimerit pentru ca prințul să-și arate în chip strălucit talentul său de meseriaș într-o anumită ramură – cea a bucătăriei. În adevăr, „însuși fiul împăratului porunci la bucătari și le arată cum să facă bucatele. Mesenii nu știau cum să mai laude gustul acestor bucate...”. În basm, împăratul se simte obligat să și explice fiului său de ce a ținut atât de mult ca el să știe toate meseriile câte există pe lume: „... dacă un împărat voiește să fie drept și adevărat stăpânitor supușilor săi, trebuie să știe toate meseriile, ca să cunoască prin înșiși ochii săi păsurile fiecăruia. De aceea, fătul meu, te-am dat să-nveți toate meșteșugurile...”. Evident, poporul, care pune în gura împăratului acest raționament, s-a gândit foarte bine. Un împărat ideal – conceput ca un ireproșabil împărțitor de dreptate – nu s-ar putea achita în modul cel mai fericit de misiunea sa decât dacă ar cunoaște el însuși, ca meseriaș, toate îndeletnicirile supușilor săi. De aceea, anonimul povestitor popular – în năzuința sa către absolut în ce privește justiția pură, cea fără greș și fără părtinire – a imaginat un împărat, care să cunoască toate, nu numai din auzite sau chiar din văzute, dar care știe el însuși să facă toate cu propriile sale mâini. Firește, acesta e un gând utopic, posibil numai în fantezia basmului. El nu trasează totuși mai puțin un principiu foarte solid, demn de urmat de către cărmuitorii țărilor; căci împăratul din basm raportează numai la menirea

căpeteniilor de popoare cunoașterea tuturor meșteșugurilor, cu care l-a înzestrat pe fiul său. Dar problema mai prezintă și alte aspecte – în special de natură etico-socială – la care pare a nu se fi gândit împăratul, dar care ies singure în evidență. Mai întâi faptul că unui fiu de împărat nu-i este nicidecum rușine să învețe orice meserie de pe lume, ridică la mare cinste prestigiul meseriilor, indiferent de care meserie ar fi vorba. De vreme ce odrasla celui situat pe prima treaptă a ierarhiei sociale nu numai că nu disprețuiește profesia de meseriaș, dar chiar se arată mândru de ea și tatăl său de asemenea – manifestând această mândrie public, ca atunci când prințul își dă la iveală talentul de meșter bucătar în fața celei mai selecte asistențe, alcătuită tot din împărați, regi și prinți – atunci ce mai pot avea de zis oamenii din popor înaintea unui exemplu atât de elocvent?

Și se cuvine să mai relevăm, în mod special, încă un aspect – extrem de interesant – al temei folclorice în chestiune. Basmul nostru mai pune totodată față-n față îndeletnicirile muncii fizice cu cele ale muncii intelectuale. Povestitorul nu face aceasta pentru a ni le prezenta în lumina antitezei, marcând vreo contradicție flagrantă între ele. Ci dimpotrivă – slujindu-se de fapte concrete – el arată cum, în realitatea minunată a basmului, cele două serii de preocupări umane pot coexista într-o perfectă armonie la una și aceeași persoană. În adevăr, am văzut că împăratul și-a dat fiul să învețe „toate meseriile și toată procopseala cărturarilor”. Departe de a fi vorba aici de vreun contrast, avem a face cu completarea cea mai naturală – și tocmai pentru aceasta, cea mai fericită – a lucrului minții cu lucrul mâinilor. Basmul numai cât nu ne spune, cu cuvinte, că unul îl luminează pe celălalt și că ambele se ajută reciproc, fiindu-și suport unul altuia. Dar aceasta se-nțelege de la sine. Astfel, înțelepciunea țăranului român preconizează din timpuri vechi soluția cea mai sănătoasă și mai conciliantă: a fraternizării celor două genuri de activitate omenească până la contopire. Este greu de imaginat o mai splendidă apologie a meșteșugurilor și o mai cuminte încadrare a lor în viață! Țăranul român nu poate a-și îngădui să facă o distincție tranșantă între meserie și carte, întrucât și una și alta se realizează printr-o muncă analoagă, care e învățătura. Iar sursa spirituală, care le animă pe amândouă, este și ea aceeași: inteligența. De aceea, terminologia meseriilor și cea a școlii, în limbajul lui adesea nici nu se deosebesc; ci uzează de termeni comuni, dat fiind că – după concepția sa – ele denumesc realități identice. Și meșteșugul, ca și cartea, se învață. Țăranul își dă copilul – de obicei băiatul, mai rar fata

– „să învețe un meșteșug” sau „să învețe o meserie”. Dar putem ilustra, prin exemple concrete din folclorul român, cum terminologia meșteșugărească invadează școala până și-n ierarhia didactică. Astfel, eroul unui basm moldovean, *Triști-Copil*, fiind trimis la o vestită școală împărătească, arată o uimitoare istețime: „Cum o întrat băietul în școală, numai o dată i-a arătat *calfa* pe hârtia asta, pe cealaltă, pe cărți, și când o venit și *l-o luat la cercetare*, singur calfa s-a mirat:

– Măi, că nici așa băiet încă nu mi s-o dat ochii a vedea și urechile a auzi. Aista are să fie mare om la vremea vremii! O stat el în școala aceea preț de-un an și-n vremea asta, toată cartea o-nvățat-o, mai-mai că-l întrecea pe *calfă*. *La împlinirea anului*, s-o dus la-mpăratul cel cu școala ș-o zis așa:

– Înălțate Împarate, eu de-amu mă duc acasă. Cartea *cât am avut de învățat, am învățat-o*, n-am la ce mai sta...”

Un ucenic, care și-a împlinit sorocul uceniciei și vrea să plece din atelierul meșterului, ar fi folosit exact același limbaj... În peregrinările sale către mănăstirea Calu-Gastru (sic), *Triști-Copil* dă de o altă școală împărătească:

„... Calfa de-acolo, cum l-o văzut, l-o întrebat dacă știe carte.

– Ia o leacă știu.

Și-i dă băietului niște cărți să cetească. Și când o prins el a ceti, o rămas *calfa* ca cum ar fi încremenit:

– Măi-măi, carte știu; dar aista mai-mai să mă-ntreacă! Văzând el că *Triști-Copil* îi dobă de carte, n-o mai stat de dânsul să-l învețe, că n-avea ce. L-o pus să *cerceteze* pe ceilalți *ucenici*. Da amu, o samă de *ucenici* o prins ciudă pe iest străin și s-o sfătuit să-l bată, să-l alunge de-acolo...”

Basmul ne zugrăvește aici tabloul școlii noastre vechi, care se resimte profund de aspectele și procedeele atelierului meșteșugăresc. În plus, termenii sunt și ei – firește – acei ai meseriilor; elevii sunt ucenici, iar învățătorul lor este *calfă*, adică un tânăr absolvent al școlii. Desigur, peste el era mai mare un învățător în vârstă, care corespundea meșterului. Calfa își îndeplinește atribuțiile sale servindu-se de un monitor, care, în graiul basmului, va fi fost poate ajutor de *calfă*. Acesta era pus „să cerceteze” ucenicii, adică să-i controleze la lecții și teme și să facă repetiție cu dânsii... Așadar, e clar: după acest basm, școala apare drept o meserie aproape ca oricare alta.

Revenind acum la basmul despre *Hoțul împărat*, ne vom opri în mod special la motivul folcloric, care constituie însuși centrul de

gravitație al lui, măcar că pentru scopul urmărit de noi acest motiv prezintă mai puțin interes decât celelalte. Dar totuși, prezintă îndeajuns ca să nu fie neglijat. Împăratul-tată din poveste, în dorința-i arzătoare de a face din fiul său cel mai desăvârșit cârmuitor de țară – înzestrându-l cu cunoașterea repertoriului complet al tuturor meseriilor din lume – are ambiția prezumpțioasă de a nu omite absolut nici un meșteșug. Astfel, el merge cu mult mai departe decât ne-am fi așteptat... O discuție încinsă la ospăț între împărați – despre un tâlhar mare, scăpat fără pedeapsă, în timp ce un nevinovat fusese osândit în locul lui – îi sugerează ideea mucalită că hoția nu e mai puțin și ea o meserie. Ba încă una din acelea, care cere multă pricepere și iscusință și totodată foarte mult curaj. Deci ar merita de asemenea să fie învățată. Și adresându-se în special fiului său, îi spune oarecum cu regret că nu și-a dat seama de aceasta mai din timp:

„– Nu mi-a venit în gând că și hoția este un meșteșug! Aceasta îți rămâne să mai înveți, după care te vei face un împărat ca Solomon-Împărat și cum altul nu va mai fi pe lume...”

Se știe că regele Solomon – erou popular preferat, în jurul căruia gravitează un mare număr de legende ce pun în lumină înțelepciunea lui fără seamăn și dreptatea impecabilă a judecăților sale – apare în creațiile folclorice ale diferitelor națiuni (având drept sursă Vechiul Testament și antice legende apocrife), ca monarhul ideal.

Prințul, auzind cele spuse de tatăl său, față de toți oaspeții, s-a prefăcut atunci a fi rușinat; îndemnul părintesc însă mersese drept la țintă! Fără zăbavă, el a plecat din nou în lume, neputând fi oprit de nimeni. Cum era grozav de deștept, n-a trecut prea multă vreme și s-a întors acasă cu renume de hoț neîntrecut. Iar ca o probă a vredniciei sale în acest domeniu, a adus cu dânsul și pe frumoasa fiică a unui mare împărat, dobândită „tot prin furtișag”, ca să-i fie soție. Și așa, într-un timp foarte scurt, eroul nostru a izbutit s-o învețe și pe cea din urmă, dar nu pe cea mai ușoară dintre meserii! Văzând aceasta împăratul – voios din cale-afară de agerimea fiului său – se coborî din scaun și-l înălță pe el la domnie, exclamând:

„– Știu acum că are să se ducă pomina fiului meu peste țară. Știu că popoarele au să știe și ele acum ce este dreptatea, căci a fi bun domnitor și drept, trebuie să știi totul!”

Lăsând deocamdată la o parte controversa dacă hoția poate fi considerată sau nu ca o meserie, ceea ce izbește în mod deosebit atenția noastră, în acest basm, privit în întregul lui, este faptul că cele relatate

de el – referitor la pluralitatea meșteșugurilor stăpânite de un singur ins – par a veni în conflict acut cu cele constatate de noi mai înainte din afirmațiile folclorului paremiologic mai ales. În adevăr, la prima vedere, concluzia care s-ar impune de aici ar fi că poporul este entuziasmat în gradul cel mai înalt de enciclopedismul tehnic, pe care, precum am stabilit deja documentar, proverbele ca și genul epic minor al snoavelor de altfel, îl repudiază în mod categoric și cu toată asprimea. Dar să nu ne lăsăm înșelați de aparențe. Cunoașterea perfectă a tuturor meseriilor din lume este încă unul din acele mari „impossibilia” devenit posibil în basm și numai în basm. Și apoi aici e vorba de un erou cu o inteligență genială. Și geniilor le e permisă realizarea imposibilului! Tocmai de aici și atitudinea admirativă prin excelență a poporului pentru un astfel de erou, fiindcă el ne este arătat a fi săvârșit ceea ce nimeni pe lume nu e-n stare să facă!

Dar dacă în lumea fantastică a basmului așa ceva e considerat ca posibil, creațiile folclorice realiste – cum sunt proverbele, care dețin cu totul un alt limbaj în ce privește politehnismul – ne aduc la adevărata realitate a vieții ruralilor noștri. Și când e vorba de realitatea obiectivă, de datele pe care ni le oferă aceste din urmă produse trebuie să ținem seama, firește, iar nu de cele filtrate prin fantezia basmului. Nu e mai puțin adevărat totuși că, în acest ideal „politehnic” din basmul *Hoțul împărat*, putem vedea și un ecou al politehnismului țăranilor de pretutindeni în sensul că aceștia – sub apăsarea fatală și dezolantă a imperfecțiilor, ba chiar a neputinței lui – l-au înălțat, în chip compensativ, la rangul de ideal, făcându-l totodată și realizabil în sfera pur fantastică, unde toate sunt posibile.

Meșteșugul ca ideal pedagogic – după folclorul român

Deja examinând proverbele, în capitolul anterior, am observat că multe din ele recomandă părinților cu toată căldura să-și pregătească pentru viață copiii învățându-i o meserie bună. Și ele se întrec în a arăta calitățile ademenitoare ale acesteia, care în rândul întâi este prezentată ca bănoasă: cu o meserie, vei reuși în chipul cel mai sigur să-ți câștigi existența, ba mai mult, vei putea trăi în belșug, vei fi bogat. Totodată, nu vei depinde de nimeni – vei fi un om liber. Cum meșteșugul însă, nu se dobândește fără trudă serioasă și fără a-i jertfi un timp îndelungat spre a-l învăța precum se cuvine, părinții țărani își pun problema instruirii copiilor lor încă de pe când aceștia sunt la o vârstă destul de fragedă, dat fiind că și lor le este cunoscut că numai în anii cei mai tineri se imprimă

bine orice învățătură. E știut doar de către orișicine că „pe-un cal bătrân nu-l mai deprinzi să meargă-n buestru!”. Dar cine și-ar închipui că grija de a găsi copilului un meșteșug bun îl animă pe țăranul român cu mult mai timpuriu decât ar putea copilul să-l învețe și anume încă de la venirea lui pe lume? În adevăr, spre a-i asigura în viitor o viață prosperă – sprijinită pe o meserie lucrativă - ruralii noștri apelează la unele practici, care ne detașează complet de solul strict realist pentru a ne introduce în sfera mistică a magiei. Astfel, îndată după naștere, când are loc prima scaldătoare, între alte rituri care se săvârșesc atunci, mai este și acela de a pune o clipă la capul pruncului „diferite unelte, mai ales de acelea cu care nou-născutul ar avea să se ocupe în viața sa, anume ca după ce va crește mare, să fie harnic și pricepător la toate...”. Nu e vorba aici numai de ustensile din gospodăria rustică, ci și din acelea pe care chiar țăranul le consideră ca aparținând meșteșugurilor propriu zise. Așa, în Bucovina, este atestat faptul că părinții – cu deosebire când ei înșiși sunt meseriași nu uită să aducă la scaldă pruncului „ac, sulă, ferestreu, sfléder, bardă, gialău... mai pe scurt, la ceea ce doresc ei ca copilul lor să aibă mai mare aplecare și talent...”. Iar în Țara Moșilor, e în uz datina de a se pune la capul pruncului, cu prilejul scaldei de după naștere, toate uneltele meșteșugurilor practicate de către părinți. Instrumentele așezate lângă prunc, în imediata lui vecinătate – ba uneori chiar în albioară – nu sunt altceva decât simboluri magice ale diferitor meșteșuguri, pe care ele le reprezintă la această ocazie solemnă. În același timp, ele concretizează anumite idealuri tehnice ale părinților, proiectate-n viitor pentru copilul lor. Semnificația ritului este de a determina, pe cale magico-contagioasă, atașamentul pruncului pentru vreuna din meseriile reprezentate prin acele unelte-simboluri. Evident, nu se pun orice fel de unelte, cu acest prilej; ci, de obicei, se manifestă preferința pentru anumite meserii. Dar sunt părinți, care dau expresie celei mai vii dorințe ca pruncii lor – în special băieții – să apuce calea școlii. De aceea, li se pun în mână cărți și condeie, spre a avea talent la carte și scris. Aceași practică e în uz cu deosebire la scaldătoarea de după botez, care este tot o baie rituală și care reia în mare parte riturile săvârșite la scaldă nașterii. Astfel, în Moldova de Nord și în Bucovina, în apa din albia pruncului – între obiectele cu rosturi magice ca: bani de argint, ou, busuic și alte flori, boabe de grâu, zahăr, pene... puse cu scopul de a-i meni să fie bogat, sănătos, voinic, frumos, cu belșug în pâine, dulce la fire, ușor la mers... – se pune un moment și „hârtie, condeiu, ca să învețe bine”.

Vom mai releva de asemenea că, tot la botezul pruncului, riturile care au de obiect determinarea ocupațiilor profesionale de viitor ale noului-născut, mai iau și o altă formă, deosebit de interesantă prin originalitatea ei, și anume: cineva dintre părinți sau dintre rudele ori prietenii familiei execută lucrul cel mai caracteristic al unei anumite îndeletniciri, chiar în timpul îmbăierii pruncului. Așa, de exemplu, la românii din Bucovina „în Mihalcea, pe când îl scaldă, de-i față: cos, torc... etc., ca să știe lucra; iar de-i băiat, bărbații iau coasa, hârlețul, toporul... sapă, cosesc... etc. Apa se duce cu cântece afară și o toarnă la un copac tânăr și joacă împrejur...”. Avem a face aici cu un rit homeopatic de tipul *Similia Similibus Curantur*, care, pe plan magic, îl introduce pe prunc în însăși munca profesiei dorită lui și care – după mentalitatea țăranului – va avea ca efect că, peste ani, când noul-născut va fi matur, va exercita și el o astfel de ocupație, Așadar, intrarea pruncului în viață, care reprezintă un moment cardinal al existenței sale, se pretează la unele acțiuni rituale de natură mistică, cărora li se atribuie de către popor puterea de a influența în bine – într-un anumit sens voit – destinul copilului. Între acestea, cele mai sus relatate – în legătură cu profesia pe care părinții doresc a i-o inculca de pe acum – nu sunt cele mai puțin importante. Tot de la începutul vieții pruncului, vom mai prezenta un tip de practică, pe care-o aflăm atestată la aromâni și care urmărește aceeași finalitate, deși sub un aspect mistic diferit și anume: alegerea profesiei de către pruncul însuși! În ziua, în care micul aromân împlinește anul, „părinții îi pun dinainte, pe o tipsisie, fel de fel de unelte și lucruri ca: foarfeci, pâine, carte... ca să ghicească ce zănate va avea. Dacă copilul întinde mâna întâi la pâine, va fi ciripar; la carte, dascăl; la foarfeci, croitor...”. La prima vedere, s-ar părea că e vorba aici de o practică pur divinatorie. Dacă o examinăm cu atenție însă, observăm că în realitatea mistică, divinația se complică cu intenția de a acționa totodată și asupra viitorului copilului, identificându-l chiar din acel moment cu ocupația sa profesională de mal târziu. Că nu este nicidecum o simplă divinație, se poate conchide și din faptul că părinții nu pun în fața copilului la întâmplare orice obiecte sau unelte, ci fac anticipat o alegere pe baza unei preferințe – adică sunt lăsate la o parte anumite unelte ce reprezintă meșteșuguri, pe care ei nu ar dori ca pruncul lor să le profeseze. Evident, nici cele alese spre a le înfățișa copilului nu sunt toate simboluri de meserii deopotrivă de agreeate – și aici există o scară a preferințelor – dar toate sunt acceptate totuși ca bune pentru copil. De aceea, când întâmplarea face ca pruncul să-ntindă mâna către obiectul-simbol al meseriei celei mai plăcute părinților, bucuria lor este așa de mare, ca și cum l-ar fi văzut deja plecat pe calea acelei profesii.

Dar extrem de uimitor – pentru caracterul foarte timpuriu al grijii părinților de profesia viitoare a pruncilor lor – este faptul că, la aromâni, această grijă se manifestă chiar cu mult mai înainte încă de a fi venit pruncul pe lume, adică de pe atunci când nașterea lui se află doar în stare de vag potențial. Căci, la acest grup dialectal românesc, preocuparea de meseria pe care-o vor avea copiii eventuali, apare încă din ziua nunții unei tinere perechi! În adevăr, într-un cântec ritual din Moscopolie – cântat în timpul dansului și închinat în special miresei – i se fac acesteia toate urările de fericire îndătinat la o asemenea ocazie. E interesant însă că centrul de greutate al acestui cântec nupțial – alcătuit numai din urări – îl formează tocmai urarea ca mireasa să fie prolifică și anume să aibă nu mai puțin de nouă copii și toți să fie băieți! Cântecul nu se mărginește la aceasta, ci se ocupă și de viitorul profesional al tuturor celor nouă prunci din realitatea magico-fantastică prezentată de el. Dar iată cântecul: „Albă să n te ved, o sor, / Tsi n te alikiš n kor, / Ta să n fats nouă fitșori / Ka lutsșafir șă ka sori! / Doj s nă lí pitretsem Bešli / Ta s înveaskă kăftân șă vești; / Doj s nă lí băgăm la sholie / Ta s nă nveatsă ȳamatikie; / Doj s nă lí băgăm părmătefsi / Pi zinatea a tătânlor; / Doj s nă lí băgăm prămătări / Ta s nă ȳosă fustan șă sakuri; / Š un s lu băgăm tșobanbăș / Ta s nă adukă umtu š kaš!”.

Primii doi băieți, meniți să meargă la Viena, ilustrează un apogeu al buneii stări materiale, întrucât urarea face aici aluzie la situația de mari bogătași: e vorba de bancherii cu întinse relații comerciale internaționale, având reprezentanță în însăși capitala Austriei, centru atât de renumit pe timpuri. Este știut că oameni de afaceri aromâni, dintre cei mai întreprinzători, aveau case de schimb în marile capitale europene. A doua profesie – în ierarhizarea făcută de cântec – este cea de cărturar; a treia, cea de negustor, a patra, cea de croitor și în fine, cea din urmă menționată – desigur, nu pentru c-ar fi cea mai puțin apreciată, dar pentru că este cea mai comună, dată fiind generala ei răspândire în lumea aromânească – e profesia de cioban. Tabloul idealurilor profesionale, după cum se vede, este înfățișat cam în așa chip de citatul cântec nupțial, încât – dacă ni l-am imagina ca real – familia respectivă nu și-ar mai avea nimic de dorit pentru a juia din plin de aproape toate satisfacțiile materiale ale vieții. Tocmai acesta este, de altfel – pe plan magic – și scopul urmărit de cântec. E manifestarea magică de tipul cel mai răspândit – al urării pure – adică al magiei cuvântului. Acest cântec este de o vechime respectabilă, la aromâni, ceea ce se poate deduce atât din caracterul său ritual în cadrul unei datine așa de conservative cum e

cea a nunții, cât și din faptul că el cunoaște numeroase variante. De la o variantă la alta, remarcăm – după regiuni – schimbarea unora din idealurile profesionale, raportate la același număr favorit de nouă copii, câți se doresc miresei să aibă. Astfel, iată cum sună tema folclorică în chestiune într-o variantă din Crușova: „... Doi s’li băgăm prământari, / Ta s’n-adară fustași și bedeni; / Doi s’li băgăm hrisiși, / Ta s’ne facă néle ș-minghiuși; / Doi s’li băgăm picurari / Ta s’n’aducă unt și caș; / Doi s’li băgăm gumisari, / Ca s’alagă di ușa-ușa / Ti nă lae căldărușa!...”.

Iar în alta, unde e vorba de aceleași idealuri, apare în final, tot ca o profesie: haiducia! Celui de-al nouălea copil i se urează să ajungă „căpitan” pentru ca, prin vitejia lui, să-i apere de primejdii pe cei opt frați ai săi, care se vor îndeletnici cu diferite meșteșuguri sau cu negustoria: „... Mași unlu, ațél fidán, / S nî-l fațim gioni căpitan, / Tra să-apîră pri optul frați...”.

Dacă însă ocupațiile ce se menesc viitorilor prunci variază, în cântec, după localități, există una care apare în toate variantele, precum e și natural, dat fiind că ea este îndeletnicirea fundamentală și de veche tradiție a grupului dialectal aromânesc. Aceasta e ciobănia.

Dar să intrăm acum în însuși miezul problemei ce ne-am pus, abordând aspectul ei cel mai realist. Să trecem adică la examinarea produselor folclorice, care ni-i prezintă pe părinții țărani față-n față cu imperativul aflării unei profesii pentru copilul lor, chiar la vârsta când acesta este apt de a și-o însuși, Am văzut că și monarhul din basmul *Hoțul împărat* își dă băiatul la învățătură, nu numai de carte, ci și de meșteșuguri și anume idealul tatălui era aici de a-l învăța pe fiul său toate meșteșugurile de pe lume. Dar am arătat că acest motiv folcloric nu oglindește realitatea de fapt a vieții noastre rurale, întrucât el se menține în domeniul fantasticului pur, făcând dintr-un prinț un erou cu virtuți extraordinare, capabil să realizeze ceea ce pentru orice om – oricât de dotat ar fi – este cu totul irealizabil. Aiurea vom găsi ilustrat adevăratul ideal pedagogic al părinților țărani în legătură cu meșteșugurile. Astfel, un basm din sud-vestul Moldovei (Movilița – Putna) ne povestește că un gospodar dintr-un sat – făcându-i-se mari cei trei băieți ai lui – se sfătuiește cu nevasta să le caute la fiecare câte o meserie:

„... – Știi una, femeie? ... M-am gândit că-i bine să dăm băieții la meșteșug; că fără meșteșug îi greu de trăit. Vorba ceea: meșteșugul îi brățare de aur...”.

Nevasta nu numai că nu se împotrivește, dar găsește foarte

cuminte propunerea bărbatului și aduce și ea argumente în plus pentru a o sprijini:

„... – Bine, bine, române... să-i dăm să-nvețe, că doar îi pentru dânșii nu-i pentru noi... Vorba ceea: cum își așterne așa doarme fiecare”.

Femeia le și pregătește merinde pentru drum lung și a doua zi, de cu noapte, omul pleacă cu cei trei fii să le caute meșteri la oraș. Pe drum, el nu uită să-i povățuiască cum să se poarte, dacă vor intra la stăpân: să fie supuși, harnici...

În persoanele acestor părinți țărani, basmul ne înfățișează niște oameni foarte conștienți de datoria ce au față de proprii lor copii de a-i înarma serios pentru viață. Și ei au cuminența de a crede că la aceasta se poate ajunge numai dacă vor pune în mâna fiecăruia din ei câte un meșteșug bun. Dar o întrebare, care răsare fatal atunci când vrei să-ți dai copiii la meserii, este aceea de a ști ce anume meserie e mai potrivită pentru un copil sau altul? Este o problemă pedagogică – aceea a vocației – ce se pune aici cu aceeași gravitate cu care se pune atunci când vrei să-l dai pe un tânăr la o școală de specialitate, unde să se pregătească pentru cariera vieții. Întrebarea aceasta nu și-o pune dintru început țăranul din poveste; dar el se izbește de dânsa atunci când dă ochii eu primul meșter întâlnit la oraș. În adevăr, acesta se arată foarte dispus să-l primească îndată pe unul dintre băieți, însă el pune tatălui – spre marea lui nedumerire – următoarea condiție: „... Să mi-l dai pe ăla, pe care-l va trage inima la meșteșug...”, adică la butnărie, căci acesta era meșteșugul lui. Răspunsul țăranului la o asemenea pretenție – care lui i s-a părut nu numai bizară, ci de-a dreptul absurdă și deci cu neputință de satisfăcut – sună cât se poate de semnificativ: „... D-apăi, duh sfânt sunt eu să știu pe care-l va trage inima la meșteșug?...”.

Atunci butnarul, om cu experiență, îl învață – fără știrea copiilor – ce trebuie să facă spre a-i îndeplini condiția pe care i-o pusese: „... Să iei băieții și să te duci prin pădure cu dânșii și unde vei vedea copaci de fag sau stejar drepti ca lumânarea și netezi adică fără cioturi, să-i întrebi pe rând și care ți-o răspunde că cutare copaci îs buni de doage, acela-i de mine...”.

Tatăl merge cu băieții la pădure, chip ca să culeagă bureți și fragi. Când aici, unul din feciorii săi – spre marea lui bucurie – spune, fără-a-l fi întrebat nimeni: „... Eu gândesc... că fagii aștia așa de drepti, înalți, îs buni pentru doage – de putini, vase...”. Al doilea îi răspunde și el cam la fel, ceea ce l-a înveselit și mai tare pe bravul părinte. Celui mai mare însă, lemnul copacilor din codru nu-i spunea absolut nimic.

Pentru dânsul, era bun doar de foc și nu de altceva! În schimb, lui îi plăceau tot soiul de arme, umbla cu pistoale la brâu, cu cuțite... De unde tatăl, cu adâncă mâhnire, a tras concluzia că feciorul său călca a tâlhar mare. Și, precum arată mai departe basmul, nu s-a-nșelat.

Proba aceasta, la care-i supune tatăl din poveste pe fiii săi spre a descifra în sufletul lor aplecarea către cutare sau cutare îndeletnicire, dovedește la poporul nostru de la țară un subtil simț psihologic. În adevăr, s-ar putea spune că nici cel mai versat psiholog n-ar fi putut proceda mai ingenios – în cazul când ar fi urmărit un scop analog – decât ducându-și persoanele-subiecte în mijlocul naturii, la locul cel mai potrivit, unde rezidă stimulile în stare de a pune-n acțiune orice fel de aparat apercetiv. Dar, aflarea de meșteșuguri la feciori este, în basmele române, un motiv favorit, care se atașează la diferite teme epice de basm, el însuși variind însă destul de puțin. Demn de remarcat este faptul că orice schimbare de meșteșug ar apărea de la o variantă la alta, ea se menține mereu în cadrul lucrului lemnului. Astfel, într-un basm din Oltenia (Dolj) intitulat de culegători *Neghinuță*, e vorba tot de un țăran cu trei feciori, cu care el pleacă de-acasă „să le găsească meșteșug”. În acest basm însă, tatăl – fără a-i fi dat ideea vreun meseriaș – merge chiar el cu dânsii, din proprie inițiativă, direct la pădure. Ajungând acolo, ei umblă printr-însa un timp, când deodată, „... feciorul cel mare vede niște lemne bune de făcut care.

– Tată, eu m-apuc de lemnele astea.

– Bine, tată, bun meșteșug ți-ai găsit...”

Apoi tatăl – continuându-și drumul prin pădure cu ceilalți doi – numai ce-l aude și pe cel mijlociu, care nu-și mai lua ochii de la niște copaci frumoși:

„... – Ce lemne bune, măi tată, de făcut doage, putini... Rămâiu aici.

– Rămâi, taică – zise românul – că e bună și dogăria...”

După aceea, tatăl a pornit iar prin pădure cu mezinul, în nădejdea că doar și-o găsi și ăla vreun meșteșug. Când colo, după multă vreme, ăla micu și-aruncă ochii la un curpen:

– A, tată, ce mai umbră de dormit aici!

– I! păcatele mele! zise unchiașul...”

Văzând una ca asta, tatăl – scârbit peste măsură – l-a lăsat acolo singur în mijlocul codrului și a plecat pe dată acasă hotărât să se lepede de așa pacoste de băiat:

„... Ce s-o alege de el, nu vreau să-i mai știu de știre!”

Pentru țăranul nostru, acesta se alesese un rău. Consolarea lui de părinte își afla compensativul în cei doi mai mari, care amândoi s-apucaseră de câte o îndeletnicire onorabilă și de ispravă – unul făcându-se meșter dogar, iar altul meșter de lucrat cară. Nu prezintă interes pentru noi faptul că în desfășurarea ulterioară a acțiunii basmului, leneșul de mezin – care, atunci când a fost vorba de a se hotărî soarta lui, în loc de o meserie, a ales somnul la umbră deasă – ajunge în cele din urmă cel mai bogat dintre toți, datorită deșteptăciunii lui neobișnuite. Și, cu drept cuvânt, căci – deși un asemenea deznodământ vrea să fie un omagiu adus inteligenței eroului – el este în același timp rezultatul unui șir de peripeții fantastice prin excelență. Pe noi însă, ne interesează aspectele strict realiste ale motivului în chestiune, care ne reliefează clar, mentalitatea populară cu privire la meserii, concretizată într-un mod atât de elocvent în atitudinea bătrânului țăran.

În fine, vom mai relata o variantă din Moldova, unde examenul făcut de tată cu fiii – în afară de meseria propriu zisă, din domeniul fasonării lemnului – descoperă la unul din ei și o înclinare de natură gospodărească, tot în legătură cu arborii, însă cu cei vii, precum vom vedea.

În basmul *Voinicu nu piere*, un tată își pune la probă pe cei trei flăcăiandri ai lui, ca să vadă ce ocupație va fi partea fiecăruia pe lume. În acest scop, merge odată cu toți trei într-o pădure și umblă așa prin ea.

„... Din când în când, feciorul cel mare zicea tătăni-său:

– Doamne, tătucă, ce bun îi lemnul ista de grindă, ce talpă de casă sănătoasă ar ieși din copacul istalalt, ce costoroabe din celalalt...”

La aceste observații ale fiului, tatăl i-a replicat aprobativ și cu îndemnuri încurajatoare:

„... – Bine, fătul meu, vină cu carul la pădure, taie ce-ți trebuie, că dulgheria-i partea ta pe lume, că la dânsa te trage inima...”

Întrebându-l și pe cel mijlociu dac-a aflat ceva potrivit pentru dânsul, acesta i-a răspuns:

„... – Am ales numai câțiva copaci de corn și niște tufe de călin și, de vom ajunge la toamnă cu sănătate, am să-i ieu să-i răsădesc în pomătul nostru...”

Tatăl îi spuse atunci și lui, foarte satisfăcut:

„... – Tu ai să-mi sameni mie, fătul meu, văd bine...”

Adică, acesta avea să fie gospodar: se va ocupa cu agricultura în general dar va avea o deosebită predilecție pentru cultura pomilor roditori. În sfârșit, după ce umblase toată ziua prin codru, bătrânul

se-ntoarce către fiul cel mai mic și-l întreabă și pe el dac-a găsit ceva să-i placă. Acesta se sfiește întâi să-i răspundă, dar mai pe urmă, la stăruințele tatălui, „el scoate de sub suman o măciucuță”. Tatăl, alarmat, întreabă:

„...– Ce-i aceea?”.

Iar fiul îl explică:

„...– Am găsit o cioată de măcieș, am curățit-o și mi-am făcut măciucuța asta”.

Aceasta-l face pe tată să prevadă că haiducia va fi destinul fiului său cel mic. De aceea, el exclamă înspăimântat:

„...– Să știi c-ai să te faci tâlhar!...”.

Gospodarul cinstit din el se revoltă și e așa de supărat de o asemenea perspectivă, încât își alungă copilul din familie: „... dacă ți-e așa povestea, de astăzi încolo n-are ce-ți mai călca piciorul în casa mea, că neam de neamul meu au fost tot oameni de omenie... nu vreu să-mi dogorești obrazul!...”.

În zadar băiatul se roagă să-l ia și pe el acasă, tatăl rămâne neînduplecat și-l lasă-n pădure. Băiatul, în adevăr, ajunge tâlhar vestit; nu mult după aceea, este ales căpitan de hoți!

Ceea ce urmează mai departe, în povestea respectivă, nu ne mai preocupă. Nu am avut ca scop decât să detașăm – spre a-l pune într-o lumină cât mai clară – episodul cu examenul pentru alegerea meseriilor la copii și rezultatul lui.

Pentru studiul meșteșugurilor la români, acest motiv de basm prezintă însă un interes remarcabil sub mai multe aspecte. În afară de cel psiho-pedagogic deja relatat, un altul, care nu e nici el mai puțin important, este de natură genetică și istorico-evolutivă. În adevăr, ceea ce se impune aici atenției noastre în primul rând, este faptul că proba pentru descifrarea înclinării copiilor pentru o anumită meserie se face totdeauna nu aiurea decât la pădure și numai în legătură cu variate meșteșuguri, care țin de lucrutul lemnului: dulgheria, tâmplăria, rotăria, dogăria... La acestea, trebuie adăugată și ocupația de pomicultor ca o anexă a celei agricole. Faptul nu e nicidecum ceva întâmplător și nici vreo apariție de domeniul fanteziei pure, cum aflăm de-atâtea ori în basm. Am menționat deja că avem a face aici cu un motiv favorit al basmelor românești, ceea ce dovedește atât vechimea sa mare, cât și autohtonismul lui. Evident, nimic mai natural decât ca un asemenea motiv să fie cultivat cu predilecție de epica populară în România, țara codrilor, unde aceștia au alcătuit totdeauna podoaba cea mai minunată a

peisajului, nu numai la munte, ci – în trecut mai ales – și în celelalte regiuni, de la deal și de la câmpie. O mărturisesc adesea și numiri geografice foarte caracteristice. Așa, de exemplu, în plin ev-mediu când cumanii au invadat Dacia, au fost surprinși de codrii nesfârșiți pe care i-au întâlnit întinzându-se până pe litoralul Dunării și ei sunt cei ce au denumit un întreg ținut *Teli-Orman*, nume care s-a păstrat până azi în toponimia țării. Așadar, nu poate fi îndoială pentru noi că – plasat într-un astfel de mediu antropogeografic – românul a trebuit să se consacre din vechime lucrutului lemnului și că, pe teritoriul întregii Dacii, meseriile al căror material brut era lemnul vor fi avut aici în totdeauna primatul față de celelalte. În adevăr, în lucrul lemnului – sub cele mai variate forme – au excelat românii în toate timpurile, cu deosebire acolo unde pădurile abundau, ceea ce vom încerca să arătăm aiurea. Ba, date etnografice actuale ne dovedesc, pentru anumite regiuni izolate în munți, excesiv de conservative, că locuitorii lor sunt în stare să facă lucrări mari de construcție – cum sunt casele lor, biserici și mănăstiri, staule pentru vite, porți de proporții monumentale, garduri, poduri peste ape... – exclusiv din lemn, dispensându-se complet de orice fel de piese metalice, până chiar și de cuie, pe care știu să și le confecționeze tot din lemn, de orice dimensiuni au nevoie, de la cele mai mari până la cele mai mici. Faptul pare incredibil: parc-am fi în vreuna din epocile preistorice, care-au precedat descoperirea bronzului și a fierului!

De asemenea, ni se înfățișează tot ca un motiv arhaic și detaliul din basmul moldovenesc cu băiatul, care pune ochiul pe niște corni tineri și pe niște tufe de călin, în intenția de a-i răsădi în livada lor din sat. El ni-i indică pe români în ipostaza de domesticitori de pomi sălbatici aduși de-a dreptul din păduri spre a fi replantați, altoiți și îngrijiți în grădina din preajma casei. Este și aceasta – ca și meșteșugurile ce prelucrează aici lemnul, din vremi antice – o veche activitate civilizatoare a omului asupra locurilor de care l-a atașat destinul.

Chiar și motivul băiatului, care trage la haiducie, deși are un aspect mai degrabă modern, pare a fi o reactualizare a unui motiv vechi. Și cu drept cuvânt, căci pricini de nemulțumiri și conflicte, de răzbunare ori de pizmuire a bogățiilor celor avuți, au existat întotdeauna; iar codrul va fi ispitit de asemenea oricând, ca ascunziș, pe cei ce călcau alătura cu legea. Astfel, asocierea feciorului care avea să devie tâlhar de codru cu feciorii ce se desemnează pe ecranul soartei ca meșteri, care aveau să muncească cu tragere de inimă la lucrul lemnului – în unul și același motiv folcloric – nu apare deloc discordantă. Aceasta cu atât mai mult,

cu cât însăși măciuca – arma-simbol care-i descoperă tatălui cariera viitoare a fiului său – își are ca sursă tot codrul.

Ingeniozitatea meșteșugurilor și originea lor supranaturală – după concepția folclorică

Țăranul, uimit de măiestria și iscusința până la care se poate ridica adesea un meseriaș talentat, atribuie meșteșugurilor o origine supranaturală. El e dispus a crede că există puteri nevăzute și nepământene, care dețin tot ceea ce este meșteșug și că oamenii cunosc meseriile numai în măsura în care anumite taine sunt smulse de la acele puteri sau în măsura în care ele însele, adesea, le împărtășesc de bună voie oamenilor în împrejurări speciale. De aceea, fantezia basmului ne prezintă nu odată eroi învățând meșteșugul lor de la zâne, care sunt însăși personificarea măiestriei și a subtilității celei mai rafinate în executarea unui lucru. Astfel, de exemplu, basmul oltenesc al lui *Gioarsă-Împărat sau băiatul unchiașului* ne povestește că „odată... mergea pe drum un unchiaș cu fiu-său să-l ducă să învețe un meșteșug...”. Ajungând ei, în drumul lor, la o fântână și scoțând apă ca să-și astâmpere setea, văd că iese, din adâncul fântânii: „o zână, măi tată, măi!...”. Ea întreabă:

„... – Da bine, moșule, nu ne dai băiatul ăsta nouă să-l învățăm și pe el un meșteșug?”.

Unchiașul, plin de bucurie – căci nici nu visase el așa noroc – căzu pe dată la învoială: „– Cum nu, îl dau! Pe câtă vreme?”.

Dar mai ales dracul este conceput de mentalitatea populară ca un meșter neîntrecut. E foarte răspândit în toată Dacia proverbul: „Mare-i Dumnezeu și meșter îi dracu!”. El e întrebuițat în variate sensuri figurate, deși, la origine, pare a fi mai degrabă o invocație. Atât prin frecvența sa, cât și prin marea lui arie de răspândire, proverbul acesta se recomandă ca foarte vechi. Însă vechimea lui este confirmată cu deosebire de fondul său, care ilustrează, în formulă lapidară, credința dualistă în principiile binelui și al răului divinizate. E curios numai faptul că tocmai principiului răului i se atribuie ingeniozitatea născocirilor și dibăcia realizărilor de tot felul. Ba chiar, dracul este imaginat de popor ca un meșter atât de abil, încât îl întrece pe însuși creatorul a toate din lume – pe Dumnezeu! E ceea ce reiese clar din numeroase legende românești, unde chiar Dumnezeu recunoaște aceasta în mod indirect; deoarece atunci când se află-n vreun impas greu, el se vede nevoit să recurgă la iscusința diavolului. Așa, de exemplu, după o

legendă oltenească (Boureni-Dolj), cică moara așa cum o făcuse Dumnezeu întâi, n-o nimerise cum trebuie, căci, pornind-o „mergeau amândouă pietrele-ntr-o parte! iar boabele apucate-ntre ele stau întregi”. A mai meșterit-o ce-a mai meșterit-o prea sfântul, și-a dat-o „pe umblet”. De data aceasta însă, „nu cădeau deloc boabele din coș”... Și-a bătut el fel și chip capul, dar degeaba! Atunci, dac-a văzut că nu mai știe ce să-i facă și că singur n-o poate scoate la capăt, a lăsat rușinea la o parte și l-a chemat pe dracul: „– Ia fă-ncoa, Necurate!”. Și venind el, îl întrebă: „– Măi, ... ce crezi tu că are moara asta? N-o pot da pe grăunțe...”. Dracul, ca orice meșter chemat într-o asemenea ocazie, întreabă la rândul lui ce cusur are. Dumnezeu îi arată, iar el îndată îi și află leacul: „– Păi ia fă și-i pune un titirez colo între piatra de sus și coș... și-i vedea că boabele au să cadă numai atâtea câte trebuiesc...”. Dumnezeu a făcut întocmai după indicațiile diavolului și moara a mers apoi perfect.

O altă legendă, din Muntenia (Dienci-Olt), ne povestește că Dumnezeu – după ce-a făcut moara de apă – a tămâiat-o; însă fumul, oprit de pietre, n-a putut ajunge până la părăriță. Când a dat drumul morii, părărița nu se-nvârtea deloc, pentru că – nefiind tămâiată – dracul o putuse sminti din rosturile ei. Dumnezeu nu se dumerea unde să fie pricina de nu merge moara. În zadar s-a trudit în toate chipurile: „... Dă-i Dumnezeu, drege colea, desfă dincolo, strânge dincoace, dar deloc! Dacă văzu și văzu, trimise vorbă să vie dracu...”.

Dracul însă, firește, ca orice tehnician care-nțelege să-și valorifice priceperea și osteneala sa, nu-și putea oferi serviciile în mod gratuit lui Dumnezeu. Și cum pe vremea aceea, plata se făcea în natură, el n-a voit să s-apuce de dres moara până ce Dumnezeu nu i-a făgăduit că-i va da ca plată „dulceața mălaiului” ce se va măcina la moară. Dumnezeu, ca să nu piardă mușteriii – căci era plină de cară și curtea morii, și locurile din preajma curții – s-a învoit... Apoi, dracul i-a dres moara, dând-o pe grăunțe. Deosebit de interesant, pentru problema ce urmărim, este aici faptul că Dumnezeu – atunci când i se defectează mecanismul morii – trimite după dracul întocmai ca după un inginer, care-ar reprezenta suprema autoritate tehnică.

O variantă din Bucovina ne prezintă tema legendei într-o ordine contrară. Dracul este inventatorul morii, iar Dumnezeu nu face decât s-o perfecționeze, adăugându-i un dispozitiv în plus: „Și moara tot dracul a făcut-o cu totul tot... numai clenciul, care toarnă grăunțele-n piatră, nu era, și nu măcina...”.

Diavolul, văzând că nu merge, i-a dăruit-o lui Dumnezeu, care „a îndreptat-o... și moara a-nceput a umbla...”. Cică ar fi plâns atunci dracul de necaz, văzând-o cât de bine mergea, Dumnezeu însă l-a liniștit spunându-i că-i lasă moara tot lui, numai să nu se lege de oamenii, care vor veni la măcinat.

O legendă din Oltenia ni-l prezintă pe diavol ca fiind și inventatorul carului: „Dracul cic-a scos întâi și-ntâi carul în lume... Iar de lucrat, l-ar fi lucrat în moară unde l-a încheiat...”. Dar când să-l scoată afară din moară, nu-ncăpea pe ușă! S-a necăjit el în tot felul, însă degeaba! Acum, îi era de-a scăpare, fiindcă-l încurca acolo-n moară... Dumnezeu, trecând pe-acolo cu sfântul Petre tocmai pe când dracul se chinuia de-a surda cu carul, îi zice: „– Dă-mi-l mie, drace, că tu n-ai ce face cu el!”. Dracul nu s-a împotrivit, însă a spus să vie să și-l ieie, gândind că nici Dumnezeu n-are să-l poată scoate afară. Când colo, ce să vadă? Dumnezeu „intră-n moară, desfăce frumușel carul, îi ia roatele, îi ia leucele, loitrele, scaunile, osiile, inima... mă rog, îl descheie tot și le-aruncă pe rând afară. Dup-ai-a, ... s-apucă de le-ncheie iar și... la drum!”.

Apoi, Dumnezeu a dăruit omului carul ca să se folosească de dânsul. Dracului cică i-a părut rău când a văzut cât de ușor l-a scos Dumnezeu din moară și i-a cerut ca să-i deie și lui ceva de la car; iar Dumnezeu l-a păcălit, dându-i scârțâitul.

Legenda este atestată și-n Bucovina, unde cică dracul a lucrat carul în casă și neputându-l scoate afară, se pregătea să dărâme casa. Tocmai atunci, trece Dumnezeu pe-acolo și cere să-i dea lui carul, ceea ce dracul a acceptat.

Există și variante care prezintă tema într-o formă inversă: Dumnezeu e cel ce-a născocit căruța. Și el ar fi lucrat-o tot în casă; dar când s-o scoată afară pe ușă, nu fu chip să poată. Atunci, a trimis îndată după dracul, care desfăcu căruța bucată cu bucată și-o dete afară, iar Dumnezeu drept plată pentru treaba asta, i-a dat scârțâitul căruței!

Se pare că primul tip de variante, dintre cele menționate aici, reprezintă schema originală. Ceea ce ne interesează însă la ambele tipuri ale legendei, este ingeniozitatea și competența de meșter desăvârșit a diavolului, la care face apel Dumnezeu, atunci când el singur nu mai află nici o soluție pentru a ieși din încurcătură.

Dar legenda populară românească ni-l înfățișează pe diavol drept inventator al multor altor lucruri și unelte de însemnătate capitală în viața omului. Astfel, el este cel ce-a născocit focul. Dumnezeu, când a

văzut acea minune de invenție, s-a gândit cum să facă să pună stăpânire pe ea și „a mers cu un băț bortit de soc și tot jucându-se cu bățul în foc, a intrat în cărbune în băț; așa a avut și Dumnezeu foc...”. Dar, de teamă să nu i-l găsească diavolul, l-a ascuns repede în piatră.

„Dracul a început a-l învinui pe Dumnezeu că i-a furat focul...”.

De asemenea, dracul a clădit întâia dată pe lume casa. Numai că era întunecoasă, fiindcă nu știuse să-i facă și ferestre. Ca să aducă lumină-ntr-înșea, el se tot necăjea cu-n sac, pe care-l întorcea cu gura spre soare și apoi, da fuga-n casă să-l deșerte! Dracul, văzând că nu izbândește nimic i-a dăruit-o lui Dumnezeu, iar acesta a tăiat îndată ferestre-n pereți de-a năvălit lumina-n casă...

Și fierul l-a descoperit dracul, scoțându-l din piatră. Ba chiar „și plugul diavolul l-a făcut, numai că nu știa cum să puie boii”. Dumnezeu a venit și i-a arătat, punând boii cum se cuvenea și trăgând o brazdă...

Tot „dracul a făcut și ciubotele” – după o legendă bucovineană. El însă, dintru început, a făcut numai una singură și tot încerca să-și bage-ntr-înșea amândouă picioarele, crezând că va putea umbla așa. Dumnezeu a cerut-o să i-o dea lui. Dracul, văzând că lui nu-i slujește la nimic, nu s-a împotrivit. Dar Dumnezeu l-a rugat să-i mai facă o ciubotă întocmai ca aceea. „Atunci Dumnezeu s-a încălțat”, trăgând câte-o ciubotă pe fiecare picior, spre marea uimire a diavolului. După aceea, prea sfântul le-a dăruit oamenilor ca să se folosească de ele. Totuși, meșterul care le-a lucra a fost dracul!

„Și scripca, tot el a făcut-o...”, pentru veselia oamenilor. „Numai borțile la scripcă nu le-a fost făcut...”. Dumnezeu a venit apoi s-o desăvârșească, spre a se putea cânta minunat cu ea.

Până „și altițele la cămeșe, la femei, tot diavolul le-a făcut așa frumoase cum sunt, dar nu știa unde să le pue: cerca să le pue ba pe picioare, ba pe trup. Dumnezeu a spus că la umere au să vie...”.

Dar, după unele legende ale poporului român, dracul l-a făcut chiar pe om ba și pe vite, din lut. Numai că el n-a avut puterea să facă să fie vii – să aibă grai, să umble... Dumnezeu a venit și a suflat duh sfânt omului, care a și început atunci să vorbească; de asemenea, el a suflat viață asupra vitelor de lut și le-a binecuvântat să fie spre folosul oamenilor.

Ba, diavolul își are partea lui – după legende cosmogonice populare – și la creația lumii, căci pământul a fost adus la fața apei de către dânsul din fundul mării: muncă de scafandru în toată puterea cuvântului! Iar „munții, care îi vedem, dracul i-a făcut; a suflat 24 de ceasuri, că el a vrut să ajungă la Dumnezeu la ceriu. Dar Dumnezeu a

blagoslovit numai cât cu o mână și-au stat de crescut de-au rămas atâta cât sunt astăzi”.

Din cele mai sus relatate, pe bază de documente folclorice, rezultă că dracul trece-n popor drept marele meșter, drept incarnația perfecțiunii tehnice. De la dânsul se trag născocirile cele mai minunate, de la el uneltele și mașinăriile cele mai meșteșugite. Tot ce iese de pe mâna lui poartă pecetea ingeniozității, care uimește. Nu poate fi de mirare deci, că poporul – în năzuința sa către ideal, în ce privește tehnicitatea – a imaginat, în basme și legende, că omul are legături cu diavolul și că numai de la el poate învăța perfect meșteșugurile. În consecință, cei mai buni meșteri sunt foști discipoli ai dracului. În adevăr, tema băiatului care face ucenicie la dracul, este o temă favorită basmelor românești, ca și basmelor altor popoare. Astfel, un basm din Oltenia ne povestește că un om cu copii mulți ia pe unul din ei și-l duce să-l bage „la stăpân”. În drumul său, întâlnește pe dracul – sub chipul unui uncheș bărbos și cu pielea roșie – care iese dintr-o fântână și-i cere pe băiat să-l dea la dânsul, făgăduindu-i simbrie bună. Totodată, zice el: „o să-l învăț și meșteșug”. Omul, cum tocmai aceasta căuta, s-a învoit și i l-a lăsat. Băiatul care de altfel era tare isteț, după câțiva ani de ucenicie la dracul, a ajuns așa de îndemânatic, încât l-a întrecut pe dracul însuși, reușind mai târziu să-l răpună chiar.

Într-o variantă sârbească, eroul – plecând în lume după meșteșug – întâlnește și el pe diavol la o apă mare, sub chipul unui drumeț în haine verzi care se recomandă drept meșter. Se tocmește îndată ucenic la dânsul și e dus la fundul apei, unde se aflau curțile dracului.

Tema depășește limitele ariei balcanice, pentru a se pierde în folclorul asiatic, dat fiind că vestigiile ale ei pot fi aflate în ciclul epic arab *O mie și una de nopți*.

Măiestriile pe care, după citatele variante, le-nvață eroul la diavol, nu prezintă interes pentru problema meseriilor privite prin prisma folclorică, întrucât acele măiestrii ne introduc de-a dreptul în sfera fanteziei pure – a supranaturalului, adică a imposibilului. Ceea ce se cuvine însă să fie reținut din această temă de basm, este faptul că mai bună ucenicie ca la diavol, nu poate exista, pentru orice meșteșug din lume. Cine s-a dus să-nvețe meseria sa chiar la dracul, acela iese odată meșter!

Desigur, aici trebuie căutată originea expresiei superlative populare de admirație, la români: „al dracului”, „a dracului” ori „ai dracului”, „ale dracului”, în legătură cu persoane sau lucruri, pe ale căror nume le precedă uneori – ca, de exemplu, „al dracului meșter!”, „a

dracului mașină!”... – iar alteori, le succede: „Cutare e meșter al dracului!”... Dar această expresie precede sau succede frecvent și verbul în românește: „al dracului mai umblă moara asta!” sau „roțile se-nvârteau al dracului!”... și, în asemenea cazuri, expresia capătă funcție adverbială. Pe de altă parte, este de uz curent și formula, cu același sens superlativ de apreciere la adresa cuiva: „a fi dat dracului”, „a fi dată dracului”, „a fi dați dracului”..., unde, în plus, capătă expresie și prețul cu care respectiva persoană și-a câștigat faima ce-o face admirată: a fost vândută dracului sau ea însăși și-a dat adică și-a vândut sufletul dracului. Nu trebuie uitat că și tema folclorică germană a celebrului doctor Faust este ea însăși o formă originală, mai evoluată, a aceleiași ucenicii făcute la marele meșter din lumea întunericului.